

KOMUNIKACE NATURA 2000

Britské ministerstvo
pro mezinárodní rozvoj

Tento sborník vznikl jako součást semináře Natura 2000 a komunikace s veřejností, který se konal v březnu 2003. Vydává Actaea, společnost pro přírodu a krajinu za podpory Nadace Partnerství a britského Ministerstva pro mezinárodní rozvoj.

Editace: Kateřina Kočí

Texty: Blažena Hušková (Společnost pro Jizerské hory), Tomáš Kažmierski (REC ČR), Kateřina Kočí (Actaea), Radim Misiaček (DHV), Radka Nekardová (VIS Bílé Karpaty), Jiří Němec (Správa CHKO Bílé Karpaty), Petr Pelcl (CpKP Plzeň), Jiří Pokorný (AOPK ČR), Alena Reitschmiedová (Český ekologický ústav), Tomáš Růžička (Nadace Partnerství), Lubomír Stárka (Správa CHKO ČR), Tereza Teuschelová (CpKP Plzeň), Petr Wolf (Správa CHKO Beskydy)

Kresby: Ivo Sumec

Fotografie: archivy autorů textů

Design: sumec+ryšková

Osvit: Gampress, Český Těšín

Tisk: PROprint, Český Těšín

Náklad: 2000 ks

Rožnov pod Radhoštěm, 2003

OBSAH

ÚVOD	5
Kateřina Kočí	
CO JE TO NATURA 2000?	6
Jiří Pokorný, Kateřina Kočí	
INFORMAČNÍ KAMPAŇ K SOUSTAVĚ NATURA 2000	9
Luboř Stárka, Kateřina Kočí	
INFORMOVÁNÍ VEŘEJNOSTI O SOUSTAVĚ NATURA 2000	10
Kateřina Kočí, Radka Nekardová, Jiří Němec, Petr Wolf	
KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE PRO PODPORU ZPRACOVÁNÍ PLÁNŮ PÉČE, KTERÉ ZAHRNUTÍ POŽADAVKY SOUSTAVY NATURA 2000	13
Radim Misiáček	
PROČ ZAPOJOVAT VEŘEJNOST DO PŘÍPRAVY VÝZNAMNÝCH ROZHODNUTÍ	20
Petr Pelcl, Tereza Teuschelová	
DŮLEŽITOST KOMUNIKACE V OCHRANĚ PŘÍRODY	25
Tomáš Růžička	
PRÁCE S VEŘEJNOSTÍ	27
Blažena Huřková	
JAK ZÍSKAT OBYVATELE A NÁVŠTĚVNÍKY CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ PRO CÍLE OCHRANY PŘÍRODY?	37
Alena Reitschmiedová, Tomáš Kažmierski	
Projekt 1: Kácet nebo nahrazovat (NP České Švýcarsko)	40
Projekt 2: Naše rašeliniště (NP Šumava)	42
Projekt 3: Usměřňování návštěvnosti v NPR Lichnice-Kaňkovy hory (CHKO Źelezně hory)	44
Projekt 4: Vlk (CHKO Beskydy)	47
PŘÍLOHY	
MANAGEMENT CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ KATEGORIE V PODLE IUCN	54
Tomáš Růžička	
ORGANIZACE	66

ÚVOD

Ochrana přírody. Ochranaři – co si představí běžný obyvatel chráněné krajinné oblasti, když slyší tato slova? Nejspíše pronese něco hodně pepného. V lepším případě nebude vědět, co to znamená. Ale ne, není to vždycky tak špatné. V každém případě se však nabízí otázka, jestli to musí doopravdy tak být? Není možné získat veřejnost na svou stranu?

V posledních dvou letech jsem se setkala s několika projekty, které ukázaly, že to možné je. Potvrdí to jistě všichni, kteří se na jejich realizaci podíleli. Chcete-li se inspirovat, zalistujte v druhé části naší brožury. Dozvíte se v ní, jak komunikovat s veřejností, jaké prostředky využít, čeho se vyvarovat a snad i spoustu dalších užitečných rad a informací.

Začala jsem záměrně trochu z opačné strany a možná se bude zdát, že spojuji dvě rozdílné věci. Proč ale nevyužít zkušeností s podobnými projekty při informování veřejnosti o soustavě Natura 2000 a při projednávání plánů péče pro „naturová“ území? V brožurce najdete například informaci o pilotním projektu tvorby a předběžného projednávání plánu péče pro potenciální „naturové“ území v CHKO Třeboňsko a CHKO Litovelské Pomoraví. Pro inspiraci, nejen pro potřeby „naturových“ území, je v příloze doporučení IUCN k tvorbě plánů péče chráněných území Kategorie V, tedy našich CHKO.

Máme jedinečnou šanci ovlivnit veřejné mínění o ochraně přírody. Můžeme ukázat lidem, že nejde jen o zákazy a omezení, ale že se mohou podílet na záchraně cenného přírodního bohatství naší země. Snad ještě není pozdě!?

Kateřina Kočí, červenec 2003

Poděkování

Za cenné připomínky k textu děkujeme Mgr. Jiřímu Guthovi, RNDr. Janu Horovi, Mgr. Martinovi Kočímu, Ing. Pavlu Lustykovi, RNDr. Petru Rothovi, CSc. a Mgr. Tomáši Růžičkovi.

CO JE NATURA 2000?

Jiří Pokorný Kateřina Kočí

Většinu z vás není třeba tento pojem vysvětlovat. Pokud pracujete v ochraně přírody nebo se jí intenzivněji zabýváte, jistě se s ním běžně setkáváte.

Přesto jsme si dovolili připravit pro vás stručný přehled informací o tom, co je Natura 2000 a jaký je současný stav zavádění (implementace) soustavy Natura 2000 v České republice.

Pokud máte zájem o podrobnější informace, najdete je na www.natura2000.cz nebo www.nature.cz.

Natura 2000 je soustava chráněných území evropského významu. Je založena na principu ochrany nejceněnějších území, kde se vyskytují vybrané druhy rostlin a živočichů a typy přírodních stanovišť evropského významu, jmenovitě uvedené v přílohách následujících směrnic.

*směrnice o ptácích
a směrnice o stanovištích*

Směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích

Směrnice Rady 79/409/EHS z 2. dubna 1979 o ochraně volně žijících ptáků, v platném znění (zkráceně směrnice o ptácích).

Směrnice Rady 92/43/EHS z 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, v platném znění (zkráceně směrnice o stanovištích).

Oficiální překlady směrnic naleznete v publikaci:

Roth P., ed. (2003): Legislativa evropských společenství v oblasti územní a druhové ochrany přírody (směrnice 79/409/EHS, směrnice 92/43/EHS, rozhodnutí 97/266/ES). – MŽP, Praha.

Jsou také dostupné na internetu <http://www.natura2000.cz> či po částech na <http://www.env.cebin.cz> (publikace - legislativa).

Aby bylo možné pro tyto druhy a stanoviště podle odborných kritérií navrhnout chráněná území, je nezbytné nejprve dobře poznat současný stav rozšíření a početnost druhů rostlin a živočichů a rozšíření, rozlohu a zachovalost typů přírodních stanovišť. V České republice se vyskytuje 46 druhů ptáků, 74 druhů dalších živočichů, 40 druhů rostlin a 58 typů přírodních stanovišť, pro něž mají být vyhlášena chráněná území soustavy Natura 2000.

Lokality soustavy Natura 2000 budou navrhovány a posléze vyhlášovány dvěma nezávislými postupy. Podle směrnice o ptácích jsou navrhovány tzv. oblasti ochrany ptactva (SPA – Special

Protection Areas), které mají být vyhlášeny přímo, bez schvalovacího procesu Evropské komise.

Podle směrnice o stanovištích jsou navrhována tzv. území pSCI (proposed Sites of Community Importance), v terminologii novely zákona 114/1992 Sb. evropsky významná území. Národní seznam území pSCI, který za Českou republiku předloží MŽP k datu vstupu, bude do tří let posouzen Evropskou komisí, která sestaví ve spolupráci s ČR tzv. evropský seznam. Do šesti let od přijetí evropského seznamu bude mít ČR povinnost území vyhlásit jako území zvláštní ochrany SAC (Special Areas of Conservation).

Národním garantem přípravy odborných podkladů pro soustavu Natura 2000 (jmenovaným Ministerstvem životního prostředí) je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR), která od října 1999 koordinuje veškeré odborné aktivity v této oblasti.

Ptáci jsou jednou z nejlépe poznaných skupin obratlovců. Oproti jiným skupinám existují poměrně dobré údaje o jejich rozšíření, početnosti a trendech. Navrhování území SPA včetně vymezení jejich hranic koordinovala pro AOPK ČR Česká společnost ornitologická (v úzké spolupráci s AOPK ČR a SCHKO ČR a dalšími institucemi a jednotlivci). V roce 2002 byl zpracován odborný návrh 41 oblastí, které mají zajistit ochranu příslušných ptačích druhů. V současné době jsou zpracovávány bližší podmínky ochrany a plány péče o tato území.

V letech 2000-2002 bylo provedeno rozsáhlé mapování druhů živočichů a rostlin, pro které jsou navrhována území pSCI (druhy z přílohy II směrnice o stanovištích i druhy do této přílohy navržené kandidátskými zeměmi a schválené Evropskou komisí).

U přípravy odborných podkladů pro druhy bylo stěžejním úkolem zjistit početnost populací a zachovalost biotopu na konkrétních lokalitách včetně ověření starších údajů. V roce 2002 bylo těžiště pozornosti přesunuto od získávání primárních údajů k jejich digitálnímu zpracování a vyhodnocování. Údaje o výskytu druhů byly průběžně převáděny do digitální vrstvy a do databází v programu Survey Janitor. Na základě doposud shromážděných dat byla zpracována kritéria pro navrhování území pSCI pro živočichy i rostliny. Podle těchto kritérií byly vytvořeny návrhy pSCI pro druhy v panonské oblasti České republiky. V průběhu roku 2003 budou zpracovány návrhy pSCI i pro druhy kontinentální oblasti ČR.

Kromě vybraných druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů mají členské státy EU povinnost vyhlásit území soustavy

*oblastí ochrany ptactva
a evropsky významná
území*

*návrh území pro
ochranu
ptáků (SPA)*

*návrh území pro
druhy živočichů a
rostlin a pro typy
přírodních stanovišť*

od roku 2001 probíhá intenzivní mapování biotopů

Natura 2000 i pro typy přírodních stanovišť.

Na základě popisu jednotek v Katalogu biotopů ČR probíhá od roku 2001 intenzivní mapování biotopů, které je z hlediska účelu a podrobnosti údajů rozlišeno na podrobné a kontextové. Mapování je zajišťováno regionálními koordinátory, kteří organizují mapování v jednotlivých krajích, chráněných krajinných oblastech a národních parcích. Mapování biotopů bude probíhat ještě do roku 2004. Paralelně s mapováním probíhá digitalizace výsledků mapování a jejich vyhodnocování. V druhé polovině roku 2003 bude dokončen odborný návrh území pSCI pro panonskou oblast. Konečný návrh území pSCI pro typy přírodních stanovišť v kontinentální oblasti bude dokončen až po úplném zmapování území ČR a digitalizaci získaných výsledků.

Návrh území pSCI nebude podáván zvlášť pro druhy a zvlášť pro typy stanovišť, ale na jejich základě proběhne sjednocení návrhů pro druhy a typy přírodních stanovišť a bude navržena jedna vrstva sjednocených lokalit, kde budou předmětem ochrany zároveň druhy rostlin či živočichů i typy přírodních stanovišť. K navrženým územím pSCI je zpracovávána dokumentace ve formátu předepsaném Evropskou komisí (tzv. SDF – standardní formulář údajů).

INFORMAČNÍ KAMPAŇ K SOUSTAVĚ NATURA 2000 V ČESKÉ REPUBLICE

Luboš Stárka Kateřina Kočí

Důležitým krokem, který nesmíme podcenit, je informování veřejnosti. Byla jí pověřena Správa chráněných krajinných oblastí České republiky. V první fázi dojde k předání základní informace o soustavě Natura 2000 veřejnosti, zvláště pak v oblastech, kde se předpokládá vyhlášení území soustavy Natura 2000.

Nejpřesnější informace existují k vymezeným územím SPA, budoucím oblastem ochrany ptactva, proto budou přednostně informováni ti, kterých se dotkne vyhlášení těchto území. Dále se jedná o lokality z tzv. panonské biogeografické oblasti, kde byla příprava soustavy Natura 2000 urychlena a do data našeho vstupu do EU by zde měl být zpracován seznam lokalit navrhaných i podle směrnice o stanovištích.

Veřejnosti je v prvé řadě třeba vysvětlit význam území, čím je cenné, proč bylo vybráno. Dále je důležité podat informace o tom, jaké budou dopady vyhlášení území, jaká z něj plynou omezení a naopak jaké nové příležitosti poskytne. Očekává se, že budou-li důsledkem vyhlášení omezení či změny zemědělského nebo lesnického hospodaření, budou dotčeným vlastníkům a nájemcům kompenzovány. Dalším cílem je navázání prvních kontaktů pro budoucí spolupráci při managementu lokalit.

Pro SPA jsou zpracovávány plány péče, jejichž projednávání by mělo na informování veřejnosti bezprostředně navazovat. Poučení k přípravě plánů péče můžeme čerpat z některých projektů, které již v České republice proběhly a o kterých dále informujeme.

Pro lokality navržené podle směrnice o stanovištích v panonské biogeografické oblasti se budou plány péče připravovat později, před jejich vyhlášením. Nejprve musí Evropská komise schválit navržený seznam lokalit. Po případných příkázaných změnách či doplnění musí Česká republika zajistit ochranu lokalit nejpozději do šesti let od jejich schválení Evropskou komisí.

*v první fázi dojde
k předání základní
informace o soustavě
Natura 2000 veřejnosti*

INFORMOVÁNÍ VEŘEJNOSTI O SOUSTAVĚ NATURA 2000 V BESKYDECH A BÍLÝCH KARPATECH

Kateřina Kočí Radka Nekardová
Jiří Němec Petr Wolf

Projekt Informování veřejnosti o soustavě Natura 2000 byl realizován v roce 2002 na území chráněných krajinných oblastí Bílé Karpaty a Beskydy v rámci projektu „Vytváření partnerství v komunitách“, který podpořilo prostřednictvím Nadace Partnerství britské Ministerstvo pro mezinárodní rozvoj. Realizátory projektu byly Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty o.p.s., Veselí nad Moravou ve spolupráci se Správou CHKO Bílé Karpaty a ZO ČSOP Salamandr ve spolupráci se Správou CHKO Beskydy a občanským sdružením Actaea.

Hlavním cílem projektu bylo komunikovat s veřejností o soustavě Natura 2000 a účinně informovat. Zahraněční zkušenosti totiž ukazují, že ochranu přírody lze dlouhodobě a efektivně uskutečňovat jen za přispění místních obyvatel a široké veřejnosti. Včasná a přesná informovanost obyvatel by měla zabránit předčasným negativním reakcím a neuváženým odmítavým postojům při pozdějších fázích realizace projektu Natura 2000, které se již nutně a přímo obyvatel budou dotýkat.

Zvolené postupy a metody:

V CHKO Bílé Karpaty měli organizátoři záměr informovat obyvatele na celém území, zatímco v CHKO Beskydy byla vytipována obec Velké Karlovice, kde se organizátoři snažili o plošné informování všech obyvatel v obci.

Bílé Karpaty

Bílé Karpaty

Byl vydán leták Natura 2000 v Bílých Karpatech. Individuálně byli informováni někteří vlastníci a uživatelé pozemků (především při jednáních na správě CHKO Bílé Karpaty a v terénu). Byly pořádány besedy na veřejných jednáních zastupitelstev obcí, starostové byli informováni na pravidelném pracovním setkání starostů a pracovníků správy CHKO Bílé Karpaty. Byly publikovány články v místních novinách, zpravodajích a týdenících.

Beskydy

Beskydy

Byl vydán leták Natura 2000 ve Velkých Karlovicích, který byl

rozeslán do všech domácností. Jeho součástí byla anketa, která sloužila zároveň jako vstupenka do Karlovského muzea na výstavu Velké Karlovice – lidé a krajina, která se v rámci projektu „Vytváření partnerství v komunitách“ připravovala ve spolupráci s místními občany. V muzeu, v knihovně a na obecním úřadě byly umístěny informační plakáty Natura 2000 také spojené s anketou. Byla uspořádána beseda s občany a byly vedeny strukturované rozhovory s některými obyvateli Velkých Karlovic.

V obou územích byli lidé náhodně přímo kontaktováni mapovateli při terénním mapování biotopů Natura 2000. Při té příležitosti jim byl předán informační leták a mapovatelé s nimi o soustavě Natura 2000 diskutovali.

Výsledky:

Informační leták je nejúčinnější ze zvolených komunikačních prostředků, jestliže je předán osobně, zároveň s ústně podanou informací. Na veřejných místech si jej vezmou ti, kteří mají o informace zájem, chybí však zpětná vazba. Vhozený do schránky může zapadnout mezi reklamní materiály. Je dobré na něj umístit fotografie území, pro které je určen, které zaujmou a osloví obyvatele (to lze zejména v případě, že je určen pro menší území, např. historická fotografie vyvolá vzpomínky, přitáhne pozornost).

Plakáty se velmi osvědčily, když byly umístěny v knihovně, na obecním úřadě a v muzeu zároveň s anketou a lidé byli vyzváni pracovníky těchto institucí, aby anketu vyplnili.

Besedy jsou účinným způsobem informování v případě, že můžeme zajistit větší návštěvnost (obvykle bývá malá). Doporučujeme spojit s dalším tématem (promítání diapositivů, informace o dotačních titulech na údržbu a péči o krajinu, apod.). Návštěvnost lze rovněž zvýšit oslovením klíčových osob v obci (starosta, učitel, knihovnice, kronikářka, apod.), kteří mohou přivést další účastníky.

Náhodný přímý kontakt s lidmi při terénním mapování biotopů se pro účely plošné osvěty jeví jako málo významný, nicméně z hlediska zpětné vazby je ideální.

Strukturované rozhovory s obyvateli jsou z hlediska plošného informování málo významné, ale pro získání zpětné vazby a dalších informací ideální.

Novinové články se ukázaly jako nejúčinnější způsob, plošně informovaly největší počet osob avšak bez zpětné vazby.

Je vhodné kombinovat více způsobů informování obyvatel.

Závěr:

Při strukturovaných rozhovorech jsme zjistili, že si lidé od soustavy Natura 2000 slibují další možnosti podpory při hospodaření. Přejí si však, aby případné vyhlásování území soustavy Natura 2000 bylo s nimi předem projednáno.

*je důležité obyvatele
včas informovat
o věcech, které
se jich týkají*

Je důležité obyvatele včas informovat o věcech, které se jich týkají. Ochrana přírody se tak vyhne problémům, které plynou z nevědomosti a nedostatečné informovanosti obyvatel. Po rozhovorech s obyvateli vidíme nedostatečnou komunikaci jako největší nebezpečí pro vyhlášení a přijetí soustavy Natura 2000 i pro další spolupráci s obyvateli. Budeme-li vstřícní a otevření, můžeme mít ve veřejnosti silného spojence při ochraně přírody.

Podrobnější informace o projektech byly uveřejněny v samostatné brožuře a můžete je rovněž nalézt na internetové stránce www.ValasskaKrajina.cz/natura_2000.

KOMUNIKAČNÍ STRATEGIE PRO PODPORU ZPRACOVÁNÍ PLÁNŮ PÉČE, KTERÉ ZAHRNÚJÍ POŽADAVKY SOUSTAVY NATURA 2000

Radim Misiáček

Jednou ze součástí projektu „Podpora implementace soustavy Natura 2000 v České republice“, financovaného prostřednictvím instituce Senter vládou Nizozemského království (2001-2003), je pilotní zpracování plánů péče dvou vybraných lokalit, které mají být zahrnuty do soustavy Natura 2000 v České republice. Obě lokality byly vymezeny v úzké spolupráci se správami CHKO Třeboňsko a CHKO Litovelské Pomoraví, na jejichž území se nalézají.

Zadáním projektu bylo stanoveno, že uvedené plány péče mají přiměřeně zahrnovat požadavky směrnic soustavy Natura 2000 a současně respektovat situaci v České republice, tedy především platnost aktuálních podmínek a procedur vyplývajících ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. Sladění obou těchto požadavků umožňovalo, mimo jiné, mezinárodní složení pracovního týmu (experti z Nizozemí, Velké Británie a České republiky) i dobrá spolupráce zástupců zainteresovaných institucí (především výše jmenovaných CHKO a dále MŽP, AOPK ČR a SCHKO ČR).

Text tohoto příspěvku vychází zejména ze zkušeností se zpracováním plánu péče pro území stávající NPR „Velký a Malý Tisý“ v CHKO Třeboňsko, doplněný poznatky z přípravy plánu péče území v CHKO Litovelské Pomoraví. Plán péče pro lokalitu „Velký a Malý Tisý“ byl dokončen v roce 2002, plán péče pro lokalitu v CHKO Litovelské Pomoraví v roce 2003. U obou lokalit se předpokládá, že budou zahrnuty do soustavy Natura 2000. Příspěvek je zaměřen především na podporu zpracování uvedených dokumentů prostřednictvím informační a komunikační strategie.

Informační a komunikační strategie

Obecná informační a komunikační strategie pro podporu implementace soustavy Natura 2000 v České republice na národní a regionální úrovni byla navržena v počátečních fázích projektu. Návrh vycházel z poznatků při zavádění příslušných směrnic v některých zemích Evropské unie a byl přizpůsoben podmínkám

České republiky. Po jeho schválení byly zpracovány a následně ověřeny dílčí postupy, zaměřené na informační a komunikační podporu zpracování plánů péče.

*cílem bylo
informovat hlavní
cílové skupiny*

Cílem bylo informovat hlavní cílové skupiny o zpracování plánu péče a současně získat připomínky, návrhy a doporučení ještě ve fázi jeho přípravy před dokončením. Tento „ex ante“ postup, používaný např. v rámci procedury posuzování vlivů na životní prostředí (EIA, SEA) nebo při některých dobrovolných postupech v oblasti životního prostředí, umožňuje zvážit významné podněty v době, kdy text plánu péče není „uzavřen“. Na rozdíl od „ex post“ připomínkování zpracovaného návrhu poskytuje možnost využít významné podněty ještě v rámci jeho standardního dopracování.

Poznámka: Pro cílové skupiny, kterých se problém týká, se používá pojem stakeholder, který nemá přesný český překlad. V textu jsme se záměrně tomuto výrazu vyhýbali a použili pro něj české ekvivalenty.

Postup při projednávání a zpracování plánu péče

1. Informativní seminář pro hlavní cílové skupiny v území (vlastníky a nájemce pozemků, podnikatele, zástupce veřejné správy, včetně obcí, a další). Informativní seminář byl zaměřen na principy soustavy Natura 2000 a její implementaci v ČR ve vztahu k zájmovému území. Tedy především na cíle plánu péče, jeho požadovanou strukturu, základní východiska a dále na omezení, resp. příležitosti potenciálně vyplývající ze zařazení zájmové oblasti mezi „naturová“ území.

2. Spolupráce s regionálními médii. Zástupci regionálních médií (tisk, rozhlas, televize) byli pozváni na informativní seminář a obdrželi tiskové materiály, zaměřené na soustavu Natura 2000 a zájmové území, včetně informativní brožury.

3. Vydání základní informační brožury o soustavě Natura 2000 ve vztahu k zájmovému území. Brožura byla k dispozici také zástupcům cílových skupin i ostatní veřejnosti (prostřednictvím správy CHKO).

4. Workshop pro odborníky, kteří se podíleli na průzkumech, mapování a vyhodnocení zájmového území, který podpořil diskusi o řešení vnitřních rozporů (priorit) předmětu ochrany v zájmovém území (např. ochrana ptačích versus rostlinných druhů), který je nutným podkladem pro následný návrh managementu.

5. Řízené rozhovory s reprezentativním vzorkem zástupců cílových skupin (průzkum, souhrn zájmů) se ukázaly jako klíčový nástroj pro řešení požadavků příslušných směrnic Evropské komise (souhrn konfliktů a zájmů v území, procedura pro vyjednávání s cílem hledání shody a společných zájmů v území, alternativní řešení požadavků zájmových skupin atd.).

6. Vyhodnocení připomínek, názorů a doporučení s cílem jejich diferencovaného využití při zpracování plánu péče.

7. Samotné zpracování plánu péče.

8. Informativní seminář k navrženému obsahu plánu péče a vypořádání připomínek, návrhů a doporučení.

Řízené rozhovory se zástupci cílových skupin

Jelikož se jednalo o pilotní verzi zpracování plánu péče o chráněné území, zahrnujícího požadavky příslušných směrnic soustavy Natura 2000, byly ověřovány i některé minoritní dílčí postupy. Cílem bylo vyloučit nebo doporučit jejich použití při následných standardních zpracováních plánů péče.

Vytipování cílových skupin, plán a struktura řízených rozhovorů

Z několika stovek subjektů, zainteresovaných v daném území, byl ve spolupráci se správou CHKO Třeboňsko vytipován vzorek cca 15 zástupců, reprezentující hlavní cílové skupiny. Největší redukce počtu oslovených musela být provedena v případě drobných vlastníků. Byli vybráni především ti vlastníci, jejichž pozemky hrály významnou roli z hlediska předmětu ochrany, případně k jejich výběru vedly také předchozí zkušenosti z jednání s CHKO.

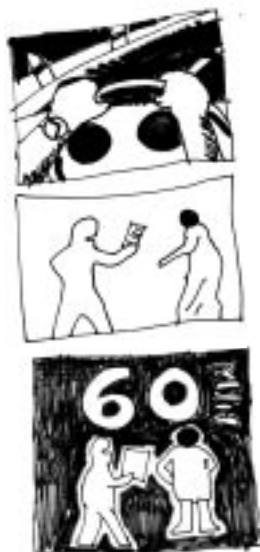
Z ostatních zainteresovaných subjektů byli kontaktováni téměř všichni vlastníci a nájemci.

V případě CHKO Třeboňsko bylo kontaktováno 7 drobných vlastníků pozemků (fyzických osob), 3 obce (vlastníci pozemků), Lesy ČR, s.p. (vlastník a současně správce), 2 zemědělské podniky (nájemci většiny zemědělské půdy), Rybářství Třeboň, a.s. (dominantní vlastník a podnikatelský subjekt).

V případě CHKO Litovelské Pomoraví patří mezi nejvýznamnější cílové skupiny zemědělské podniky a obce.

Plán i struktura řízených rozhovorů byly přizpůsobeny rozdílnému charakteru kontaktovaných cílových skupin (od zemědělců

*řízené rozhovory
se zástupci cílových
skupin*

v duchodovém věku po perfektně informované a připravené zástupce Rybářství, a.s.) i relativně krátkému času na všechny rozhovory (2 dny).

Struktura rozhovorů vždy obsahovala následující body, na něž byl v případě různých organizací a osob kladen z výše uvedených důvodů rozdílný důraz:

- zjištění dosavadních znalostí o implementaci soustavy Natura 2000, resp. stručná informace o principech soustavy Natura 2000 ze strany komunikačního týmu,
- minulé a současné aktivity v zájmovém území (užívání pozemků, stávající omezení),
- budoucí záměry s pozemky, podnikatelské využití,
- představy o ideálním využívání pozemků (ideálním způsobu podnikání),
- spolupráce s CHKO (doplňující bod diskuse, viz vyhodnocení).

Na základě osobního dopisu byl dále korespondenčně a telefonicky dohodnut termín schůzky, respektující především možnosti kontaktovaných osob, se snahou o efektivitu přesunů v území i zachování sekvence jednání se zástupci stejné skupiny (viz diference ve struktuře rozhovorů).

Pro každý rozhovor bylo v časovém plánu rezervováno minimálně 60 minut, s časem na přejezdy lze reálně kontaktovat 6-8 osob denně.

Průběh a výsledky rozhovorů

V CHKO Třeboňsko se rozhovorů účastnil komunikační tým, složený ze zpracovatele plánu péče a odborníka na komunikaci, zkušeného v oblasti podpory účasti veřejnosti při rozhodování v oblasti životního prostředí. Tento dvoučlenný tým byl nezávislý na správě CHKO, oba jeho členové pochází ze vzdáleného regionu, nicméně oba byli poměrně detailně informováni o problematice uvedeného „naturového“ území.

V případě CHKO Litovelské Pomoraví byl komunikační tým doplněn také zástupcem CHKO Třeboňsko. Jedním z důvodů byla snaha porovnat postup v obou pilotních územích, druhým zvýšit nezávislost týmu (oba zbývající členové komunikačního týmu měli blízký vztah k regionu).

Pro účely tohoto příspěvku není nezbytné uvádět konkrétní výsledky jednotlivých rozhovorů, nicméně některé ze závěrů jsou zajímavé i významné z hlediska projednávání dalších plánů péče.

V případě malých vlastníků pozemků se komunikační tým setkával s následujícím přístupem:

- počáteční nedůvěra ke komunikačnímu týmu (obava z podomního prodeje, podvodu při nákupu pozemků, apod.),
- neznalost a nepochopení soustavy Natura 2000,
- pocit životní nespravedlnosti (po restituci pozemků nastalo namísto volného užívání další omezení tentokrát ze strany ochrany přírody),
- snaha o odprodej pozemků za „čestnou“ cenu.

V případě obcí se projevil:

- odlišný přístup všech tří zainteresovaných obcí (od snahy využít soustavy Natura 2000 k posílení pozice obce v regionu, přes rezervovaný zájem, po odmítnutí spolupráce s komunikačním týmem),
- v rámci pozitivního přístupu např. hledání možnosti regulace turistického ruchu, která nebude v rozporu s podmínkami ochrany „naturového“ území a současně umožní přiměřený rozvoj zájmového území obce.

V případě nájemců (zemědělských firem) bylo společné:

- významný zájem o roli soustavy Natura 2000 při podpoře čerpání z fondů Evropské unie (kompenzace, granty, ad.),
- stížnosti na ekonomickou nevýhodnost hospodaření, plynoucí z dosavadních omezení; reálná rizika ukončení činnosti v případě, že nebudou uplatněny kompenzace.

Dominantní podnikatel jednoznačně projevil svým zájmem o rozhovor, přípravou na něj i znalostmi problematiky svá vysoká očekávání významu soustavy Natura 2000 (ve smyslu příležitosti i ohrožení).

Poznatky a doporučení

1. Nezávislost komunikačního týmu je důležitá.

Řada lidí postupuje v případě soustavy Natura 2000 analogicky jako v případě dosavadních vztahů a zkušeností s orgány veřejné správy (především správou CHKO). Případná dosavadní nedůvěra se může negativně projevit při vyjednávání, které je vedeno zástupci správy CHKO.

2. Komunikační tým nemůže být nezávislý na detailních znalostech

území. Ideální jsou minimálně 2 odborníci (např. jeden biolog, nejlépe samotný zpracovatel plánu péče, druhý odborník na komunikaci, respektive podporu zapojování veřejnosti do rozhodování v oblasti životního prostředí). Podmínka znalosti území při současné nezávislosti na regionu ovšem bude v praxi obtížně splnitelná.

3. Z rozhovorů (a také v rámci ostatních citovaných pilotních kroků komunikační strategie) vyplynula řada poznatků, které mohou být účelně zapracovány do návrhu plánu péče.

*projednávání
plánu péče
předem je
výhodnější*

4. Projevily se významné rozdíly zájmů mezi jednotlivými zájmovými skupinami, ale také uvnitř jedné skupiny (konkurence, různé vnímání důležitosti soustavy Natura 2000 ve srovnání s jinými aspekty činnosti).

5. Projednávání připravovaného plánu péče předem je pro zpracovatele výhodnější. Akceptace připomínek ve fázi zpracování je jednodušší, než případné zapracování připomínek do hotového plánu péče, předloženého k projednávání „ex post“. Výhodnější je to i z psychologického hlediska.

6. Práce komunikačního týmu pomáhá při rozšiřování informací o soustavě Natura 2000 a může být pro jeho členy velmi příjemná a uspokojivá.

Závěr

Dopracovaný plán péče byl předložen CHKO Třeboňsko. Následně byl podroben standardní proceduře projednávání, vycházející z platného zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, byl projednán a schválen MŽP.

Plán péče pro vymezenou lokalitu v CHKO Litovelské Pomoraví byl dokončen v červnu 2003 a o dalším postupu bude rozhodnuto dle obsahu a stavu schvalování novely zákona č. 114/1992 Sb. (implementace soustavy Natura 2000), resp. požadavků správy CHKO.

Pilotní provedení vybraných kroků informační a komunikační strategie v rámci projektu „Podpora implementace soustavy Natura 2000 v České republice“ přineslo řadu poznatků, které mohou přispět k diskusi o metodě, formách a konkrétních postupech při komunikační podpoře zpracování plánů péče chráněných území, zahrnujících požadavky směrnic EU k soustavě Natura 2000.

Podrobnější informace o průběhu a výsledcích projektu mohou být na vyžádání sděleny členy komunikačního týmu RNDr. Radimem Misiackem (radim.misiacek@ova.dhv.cz) a RNDr. Vlastimilem Kostkanem, Ph.D. (kost@prfnw.upol.cz). Nezávislý pohled může být případně poskytnut zástupci zainteresovaných organizací, kteří jsou členy řídicího výboru projektu (MŽP – RNDr. P. Roth, CSc., AOPK ČR – Ing. J. Pokorný, SCHKO ČR – RNDr. L. Stárka, CHKO Třeboňsko – RNDr. M. Hátle, CSc., CHKO L. Pomoraví – Ing. I. Machar, Ph.D.).

PROČ ZAPOJOVAT VEŘEJNOST DO PŘÍPRAVY VÝZNAMNÝCH ROZHODNUTÍ

Petr Pelcl Tereza Teuschelová

Pokud připravujeme jakékoli rozhodnutí významné například pro rozvoj obce, které následně ovlivní život místních občanů, stojíme často před otázkou, jak prosadit řešení nebo koncepci a jak se vyhnout náročné obhajobě tohoto záměru před různými zájmovými skupinami.

proč by měl být proces zapojení veřejnosti kvalitně zorganizován?

Klademe si tedy otázku, proč a jak zapojovat veřejnost do přípravy významných rozhodnutí, když nám projednání záměru (připravovaného rozhodnutí) s veřejností neukládá zákon? V případě, že zapojování veřejnosti není uloženo zákonem, stojíme před otázkou, proč by měl být proces zapojení veřejnosti kvalitně zorganizován?

Účelem zapojování veřejnosti je získávání názorů občanů odpovídajícími technikami a využití těchto názorů při přípravě rozhodnutí. Je třeba zdůraznit, že každé rozhodnutí je různě významné pro různé skupiny lidí. Významné je nejen rozhodnutí o vstupu do Evropské unie, ale také otázky, kde postavit školku, jak budou moci vlastníci nakládat se svými pozemky potom, co budou vyhlášeny jako chráněné území, jak využít opuštěná kasárna nebo jak bude v naší obci řešen způsob nakládání s odpady.

Mýty o zapojování veřejnosti

Zapojování veřejnosti je v postkomunistické společnosti poměrně nový fenomén a jeho prosazování se potýká s mnoha překážkami. Tradice účasti veřejnosti na rozhodování byla za komunismu nepochybně zkompromitována a zformalizována. Názvy používané nyní při zapojování veřejnosti (občanská poradní komise, plánovací víkend apod.) jsou potom vnímány jako další sovět, subotnik nebo v našich podmínkách nepovinně povinná akce Z. Na jedné straně přistupují tedy občané k zapojování veřejnosti s nedůvěrou, na druhé straně jsou ti, kteří rozhodují, často přesvědčeni, že zapojování veřejnosti proces prodražuje, prodlužuje a nebo se „zbytečným odhalováním“ zvyšuje společenský odpor vůči plánovaným opatřením.

1. mýtus: Je to drahé

Zapojení veřejnosti nemusí být nákladné a obvykle stojí méně, než se očekávalo. Je zřejmé, že na to, aby se mohlo uskutečnit např. veřejné projednání, je nutné vynaložit další finanční prostředky. Na počátku se díky zapojení veřejnosti realizace významného rozhodnutí prodraží.

*zvýšené počáteční
náklady jsou
vyváženy úsporami
v dalších fázích*

Na druhou stranu jsou zvýšené počáteční náklady vyváženy úsporami v dalších fázích realizace. Díky zapojení veřejnosti se zpracuje projekt, který je „šitý“ na místní podmínky. Propagace, která je součástí zapojení veřejnosti, zvýší společenskou a politickou průchodnost navrhované akce. Pokud vtáhneme veřejnost do přípravy významného rozhodnutí od počátku, vyhneme se situaci, kdy veřejnost zablokuje rozhodnutí těsně před jeho uskutečněním, a my ušetříme náklady spojené s případným soudním řešením sporu.

2. mýtus: Trvá to příliš dlouho

Je pravdou, že zapojování veřejnosti vyžaduje dostatečný čas pro informování občanů, sběr a vyhodnocování jejich připomínek. To způsobuje odklad v počáteční fázi rozhodovacího procesu. Může být tento odklad něčím ospravedlněn?

Mezinárodní studie ukazují, že čím dříve v rozhodovacím procesu je se zapojováním veřejnosti započato, tím efektivněji proces probíhá. Včasné zapojení veřejnosti nám umožňuje získat další informace, které mohou být přímo použity v plánování záměru a které bychom získávali jen se značnými obtížemi. Včasné informování veřejnosti o chystaném opatření pomáhá zajistit hladký průběh pozdějšího projednávání bez zbytečných emocí, včasná komunikace zamezuje pochybnostem o cílech projektu.

*včasné informování
pomáhá zajistit hladký
průběh*

Kvalitní zapojení veřejnosti obvykle vyžaduje prodloužení přípravné fáze rozhodování, veřejnost musí být informována, její připomínky analyzovány a zapracovány. Po počátečním zdržení nastává zrychlení celého rozhodovacího procesu a vzniklé časové ztráty se vyrovnávají.

3. mýtus: Zapojení veřejnosti zvyšuje společenský odpor vůči plánovanému záměru

Třetím důvodem, pro který není zapojování veřejnosti do rozhodování obvykle používáno, je obava, že zvyšuje pravděpodobnost veřejného odporu vůči návrhu. Faktem je, že veřejné projednávání činí proces rozhodování průhledným. Otevření plánovacího procesu může zvýšit nebezpečí odmítnutí projektu kvalitně informovanou veřejností. Průhlednost nutí investory

kontroverzní opatření bude odhaleno

přijmout rozhodnutí, které nevyhovuje nutně bezzbytku jejich záměrům.

Je nutné si uvědomit, že v demokratické společnosti ani uzavřené rozhodování neutají potenciálně kontroverzní opatření veřejné správy nebo investiční záměry. Vzhledem k existujícím požadavkům na pasivní i aktivní přístup k informacím je pravděpodobné, že kontroverzní opatření bude odhaleno např. politickou opozicí, národními nebo lokálními nevládními organizacemi, případně médii. I vyhlášení chráněného území soustavy Natura 2000 může být řadou skupin vnímáno jako kontroverzní opatření.

Důvody pro zapojení veřejnosti do rozhodování

Vyjdeme-li z dříve uvedených skutečností, můžeme konstatovat, že důvodů pro zapojení veřejnosti je mnoho, obvykle však vede k využití zapojení veřejnosti některý z níže popsaných důvodů:

- a) právní důvody,
- b) sociálně-politická potřeba,
- c) pragmatická motivace.

Právní důvody

Schvalování a realizace společensky významných záměrů na sebe přirozeně přitahuje pozornost veřejnosti. Dotčení a zainteresovaní obyvatelé se o navrhovaném záměru v každém případě dříve nebo později dozvědí. Současná úprava správního a občanského práva zároveň pak poskytuje občanům dostatečné množství nástrojů pro kontrolu legitimacy provedených rozhodnutí. Správní a soudní kontrola vydaných rozhodnutí se stává běžnou praxí.

právní mechanismy k zastavení realizace záměru

Občané přirozeně mohou v případě nespokojenosti s vydaným rozhodnutím použít všechny dostupné právní mechanismy k zastavení realizace záměru. Důsledky těchto vstupů mohou být velmi nemilým překvapením, zejména pokud se dané rozhodnutí stane předmětem širší veřejné opozice. V zájmu úspěšného prosazení rozhodnutí je proto dobré vést podrobnou předběžnou diskusi se zainteresovanou veřejností. Lze tak včas nalézt a zohlednit všechny možné právní námitky proti rozhodnutí, které se mohou při jeho tvorbě a realizaci objevit.

Sociálně-politické důvody

Pouhý soulad předkládaných záměrů s právními a technickými normami nemusí být postačující zárukou bezkonfliktnosti prováděných rozhodnutí.

Nejdůležitějším sociálně-politickým důvodem pro zapojení veřejnosti je výskyt tzv. NIMBY syndromu.

NIMBY (Not In My BackYard, v překladu ne za mými zády) je termín užívaný k označení odporu občanů k záměru, který z hlediska technických norem nemá ‚racionální základ‘. Komunita trpící NIMBY syndromem a priori protestuje proti jakékoli technické argumentaci předkladatele záměru a kloní se k iracionální argumentaci proti němu. V případě nezvládnutí situace může vzniknout i skupinová hysterie, NIMBY tak může mít za následek zamítnutí záměru bez ohledu na jeho soulad s platnými předpisy a normami, bez ohledu na jeho „technickou správnost“.

NIMBY syndrom

Podrobné studium průvodních projevů a společenského pozadí NIMBY syndromu přineslo jasný poznatek, že tento jev není vyvolán jako reakce občanů na pokusy s nimi manipulovat, nýbrž jejich oprávněnou nedůvěrou v rozhodnutí, která nejsou dostatečným způsobem veřejně kontrolována. Při tomto chápání NIMBY zjistíme, že občané především chtějí získat odpovědi na otázky spojené s (a) možnými alternativami řešení neuspokojivého stavu, ze kterého návrh opatření vychází, (b) vlivy záměru na jejich život, práva a povinnosti, (c) kompenzacemi a kvalitou zmírňujících opatření a konečně (d) zárukami pro dodržování dohodnutých podmínek.

V případě, že jsme schopni kvalifikovaně řešit tyto problémy, pak je téměř jisté, že se NIMBY v dotčené komunitě nevyskytne. Kvalitní komunikace s občany je tak prvním krokem k tomu, aby občané přijali za kompetentního člověka, který může rozhodovat o určitých změnách jejich životních podmínek.

Pragmatické důvody

Občané podrobně znají prostředí, ve kterém žijí, a mohou tudíž předpovídat dopady na toto prostředí a nalézat možnosti minimalizace těchto dopadů. Mezi dotčenou a zainteresovanou veřejností se vždy nacházejí místní odborníci (každý expert někde bydlí), kteří obvykle zdarma poskytují kvalifikované odborné podněty. Z hlediska získávání podkladních informací je tedy zapojení místních obyvatel vždy výhodné.

Co tedy udělat nejdříve?

Je zřejmé, že před navržením jakéhokoli opatření, je nutné analyzovat vlastní pohnutky, které nás vedou k zapojování veřejnosti do přípravy tohoto opatření. Důkladná znalost vlastního postavení

a vlastních pohnutek bez snah cokoli před sebou samým zakrývat vede i ke kvalitnější identifikaci všech dotčených a zainteresovaných skupin a kvalitnějšímu procesu komunikace s veřejností. Každý z nás se musí nejdříve vyrovnat s vlastními předsudky, než je opravdu připraven bojovat s předsudky těch ostatních. Věřme, že zapojování veřejnosti do rozhodování se alespoň na místní úrovni brzy stane ve vlastech českých nepřehlédnutelným standardem a nikoli osamělou vlaštovkou v moři nekonečných třenic různých protichůdných zájmů bez snahy pochopit a pracovat se stanoviskem protistrany.

DŮLEŽITOST KOMUNIKACE V OCHRANĚ PŘÍRODY

Tomáš Růžička

Potřeba zlepšení komunikačních schopností správ CHKO vyplynula z několika setkání pracovníků správ na toto téma v roce 2002 a 2003. Tuto potřebu potvrdila i začínající jednání s vlastníky pozemků a hospodáři v rámci příprav soustavy Natura 2000.

Z iniciativy pracovníků správ CHKO, kteří se zúčastnili studijní cesty do Velké Británie, byl v říjnu 2002 pořádán diskusní seminář pracovníků státní ochrany přírody s ředitelkou Mezinárodního centra pro chráněné oblasti (ICPL) zaměřený právě na potřeby zlepšení komunikace v CHKO. Navíc úspěchy efektivní komunikace dokazuje řada příkladů z několika projektů realizovaných v ČR pod vedením Světového svazu ochrany přírody (IUCN), které jsou popsány v této publikaci.

Komunikace s místními obyvateli a zájmovými skupinami v chráněných územích je nezbytným předpokladem pro efektivní práci správ chráněných krajinných oblastí a národních parků.

Mnohde se o intenzivní komunikaci s menším či větším úspěchem upřímně snaží, jinde se tento postup omezuje pouze na nejnnutnější informování dotčených osob, jak to vyžaduje zákon. Přitom komunikace s veřejností by měla být jednou z hlavních priorit správ velkoplošných chráněných území. Lidé žijící v chráněných územích v České republice chápou většinou existenci CHKO nebo NP jako překážku svého rozvoje. Nechápují, proč se území chrání, a nevědí, jaké požadavky si na ně do budoucna ochrana přírody „zase vymyslí“. Tyto názory veřejnosti vyplývají většinou z nečitelnosti státní správy v ochraně přírody a z nízké míry konzultování záměrů a opatření - či obecně z nízké míry komunikace. Zájem, aby tomu bylo jinak, má hlavně ochrana přírody, která čelí v poslední době stále větším tlakům, které se nejviditelněji odrážejí ve snahách o „zmírnění“ zákona o ochraně přírody a krajiny.

Příčin, proč je efektivní komunikace tak málo používaná v ČR jako základní pracovní přístup, je jistě celá řada. Jedním z důvodů jsou přežívající postupy ochrany přírody pouze formou vymáhání a prosazování zákona, jak to bylo u nás obvyklé před rokem 1989. Zdá se ovšem, že hlavním důvodem je slabá politická vůle podporovat ochranu přírody a krajiny a z toho plynoucí zcela

komunikace s veřejností je předpokladem pro efektivní práci

nedostatečné finanční zajištění činnosti správ CHKO a jejich nedostatečné a neodpovídající personální obsazení. Jak bylo identifikováno samotnými pracovníky CHKO, bez personálního posílení jednotlivých správ a zajištění dlouhodobého proškolení všech pracovníků s důrazem na nutnost důslednější komunikace to půjde velmi obtížně.

PRÁCE S MÍSTNÍ VEŘEJNOSTÍ

Blažena Hušková

Motto 1: Trvale udržitelný svět se nestane skutečností, dokud jej neuvidíme ve svých představách. Mají-li tyto představy – vize být úplně a přesvědčivé, musí k nim svým dílem přispět mnoho lidí. (Donella Meadows)

Motto 2: Nezáleží na velikosti města, ale na velikosti fantazie a cíle nás všech. (žákyně Coufalová)

K čemu je práce s místní veřejností dobrá?

Trvale udržitelný rozvoj se těžko stane skutečností, nebudou-li jeho zásady a jejich praktické uplatnění součástí rozvojových představ obcí či jiných typů komunit. Mají-li být rozvojové představy stabilní, dlouhodobé, jen omezeně závislé na momentální politické vůli a mají-li v sobě nést dostatek energie, aby byly realizovány, musí vycházet z představ, obav a snů místních obyvatel, členů komunity. Následující text je příspěvkem k teorii a praxi práce s místní veřejností. Vychází z již publikovaných textů či ústních sdělení různých autorů a je doplněn praktickými příklady uplatnění některých technik práce s veřejností.

Poznámka terminologická: Pro práci s veřejností bývá používán termín „participativní proces“. Znamená jednání (například řešení problému, projednávání návrhu či plánu, příprava rozhodnutí, sběr informací a názorů apod.), které se vyznačuje dvěma charakteristickými vlastnostmi. Za prvé jeho iniciátor pracuje s tímto jednáním v kontextu, v souvislostech, jako s jednou částí celku – procesu, a za druhé k participaci (podílu, účasti, účastnictví) na tomto jednání je vyzvána veřejnost široce (např. místní obyvatelé, zástupci různých zájmových či sociálních skupin apod.) nebo ti lidé, kteří se mohou cítit ve věci jednání zainteresováni či jím dotčeni. V textu jsme termín „participativní proces“ volně nahradili termínem „účast veřejnosti“, „zapojení veřejnosti“.

Kdo může iniciovat či organizovat zapojení veřejnosti?

V zásadě kdokoli: orgány veřejné správy, soukromé osoby, podnikatelské subjekty, nestátní neziskové organizace... Úspěšného zapojení veřejnosti snáze dosáhne ten, kdo:

- jasně a srozumitelně definuje své cíle,
- koná transparentně a důvěryhodně,
- kriticky hodnotí vlastní vývoj,
- respektuje pravidla,

- komunikuje s okolím,
- má široký okruh kontaktů,
- usiluje o jasné a rovné vztahy,
- zodpovídá se veřejnosti,
- je tvůrčí, rozvíjí nápady,
- je flexibilní,
- spolupracuje s vůdčími osobnostmi,
- dbá na uchování nezávislosti,
- vnímá a vyhodnocuje zdroje a potřeby okolí a reaguje na ně.

Před zahájením aktivit, směřujících k zapojení veřejnosti je dobré si leccos ujasnit, obdobně jako např. při (strategickém) plánování:

S kým se vydat na cestu?

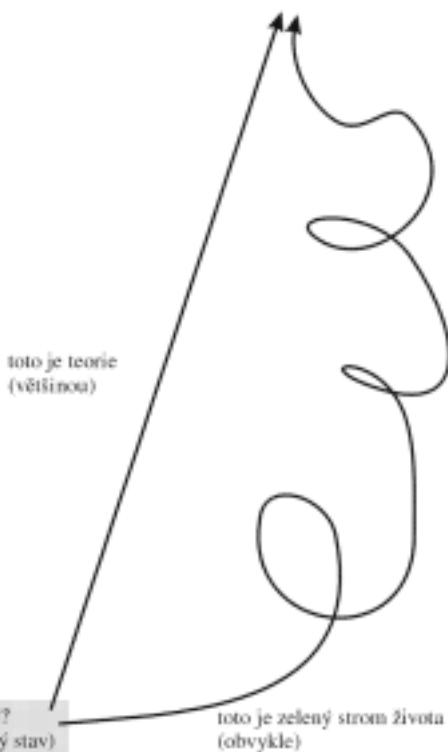
Kudy?

Co s sebou?

Co nás cestou čeká?

Jak poznáme, že jsme v cíli?

kam se chceme dostat?
(čebo chceme dosáhnout)

Vlastnosti úspěšného zapojení veřejnosti:

Otevírá prostor pro diskusi, setkání, konflikt, tvořivost, oslavu.

Přitahuje a motivuje lidi.

Je procesem vzájemného poznávání, komunikace, učení.

Je otevřený, transparentní, zvučí k zapojení.

Rozvíjí týmovou práci.

Neobejde se bez nadšení, odhodlání, improvizace, nejistoty.

Cílem není obsáhlý mrtvý dokument, ale živá sdílená představa.

Spotřebovává čas, peníze, lidskou kapacitu.

Produkuje energii.

Výstup, výsledek zapojení veřejnosti (obvykle v písemné podobě a je-li správně zpracován a užíván):

Zpřítomňuje historii, popisuje současnost a připravuje pro budoucnost.

Řeší nejdůležitější problémy.

Plánuje proces změny s cílem projít jím co nejsnáze.

Mění reaktivní přístup (řeším existující problém, konám následně, reaguji) na proaktivní (oslovuji, předvídám, vystupuji vstřícně a s předstihem, iniciuji).

Je základem pro krátkodobé plánování.

Je nástrojem komunikace.

Motivuje, inspiruje, nespojuje.

Je podkladem pro rozhodování a hodnocení.

Je srozumitelný, přehledný, stručný.

Je živým dokumentem, nikdy hotov, nikdy dokonalý.

Je začátkem, nikoli koncem.

Kdy se účastník zapojí do plánování, rozhodování, řešení problému, diskuse:

Je-li osloven ve správný okamžik, vhodným způsobem, na správné téma, správnými lidmi.

Prostor pro diskusi je bezpečný, srozumitelný, otevřený, rozpoznatelný.

Je vnímán jako rovnocenný partner.

Jeho názor je považován za významný, potřebný.

S jeho připomínkami je nakládáno s respektem, seriózně.

Vyjádření názoru, postoje pro něj není nebezpečné.

Jsou dodržována domluvená pravidla.

Kdy účastník přijme výsledky plánování, rozhodování, řešení problému, diskuse:

Je-li dostatečně, srozumitelně a včas informován o procesu plánování a rozhodování.

Je-li požádán o vyslovení názoru dříve, než je rozhodnuto.

Má-li vliv na výsledek jednání.

Souhlasí-li s výsledkem jednání.

Cílem zapojení veřejnosti může být, mimo jiné, posun od tzv. rozdělujícího ke sjednocujícímu jednání:

Rozdělující jednání	Sjednocující jednání
Soustředí se na získání podílu na projektu	Soustředí se na vytváření projektu
Začíná z předem daných pozic	Začíná zájmem o budoucnost, jakou si přeje
Stává se velmi napjatým	Zůstává klidné
Skutečné motivy a pocity jsou skryty	Motivy, pocity a přesvědčení se sdílejí
Běžně se používá hrozeb	Hrozeb je minimum
Fakta se nehledají společně	Fakta se hledají společně
Nebere se ohled na důsledky pro ostatní	Bere se ohled na důsledky pro ostatní
Nesoustředí se na vytváření pozitivních vztahů	Soustředí se na vytváření pozitivních vztahů
Stereotypy zůstávají zachovány	Dochází k narušení stereotypů, jak se lidé učí vidět sebe pohledem ostatních

(Podle : David Elcome, John Baines : Cesta k úspěchu (o práci s lidmi žijícími v chráněných územích nebo v jejich sousedství při přípravě a realizaci plánů péče o tato území)

Pro účast veřejnosti je možno využít nejrůznějších technik, jejich částí, kombinací či modifikací. Příklady některých technik zapojení veřejnosti:

Tvorba vize komunity, utváření místa, plánovací víkendy, akční plánování, komunitní posudek, model lokální trvalé udržitelnosti, občanská mapa, občanské poroty, kulaté stoly, sociální audit, participační divadlo, řízená vizualizace, plánování v realitě, participační strategické plánování, interpretace místního dědictví, sdílená péče o krajinu.

Pro nedostatek prostoru nejsou tyto techniky v naší brožuře vysvětleny. Více informací viz seznam literatury.

Pro úspěch procesu účasti veřejnosti je klíčová osoba facilitátora, který řídí vlastní jednání a někdy funguje současně jako nezávislý konzultant - facilitátor:

Pomáhá účastníkům, aby se cítili vítaně a začleněni.

Zapojí každého, vyvažuje účast celé skupiny.

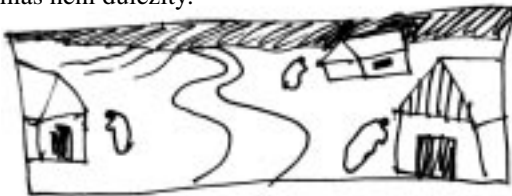
Umožní výměnu názorů a myšlenek uvnitř skupiny.

Hledá různorodost, vítá rozdílné názory.
 Uznává stejnou hodnotu vyslovených názorů.
 Odosobňuje problémy, sdělení.
 Chová se neutrálně, nesoudí.
 Nekritizuje ani nechválí vyslovené názory.
 Pomáhá účastníkům formulovat myšlenky.
 Snaží se nikoho nevyčlenit, nepřivést do rozpaků.
 Naslouchá aktivně.
 Řídí proces, soustřeďuje diskusi na dané téma.
 Dodržuje časový harmonogram.
 Zaměřuje se na proces.
 Spolupracuje se zapisovatelem.
 Dohlíží na přesné a úplné provedení zápisu.
 Mluví jen tolik, kolik je nezbytně nutné (vytváří prostor a poskytuje jej ostatním).
 (upraveno dle Partners for Democratic Change Slovakia)

Proč zapojení veřejnosti (někdy) nefunguje tak, jak bychom si představovali:

Lidé se necítí být osloveni, nerozumějí oslovení.
 Nevěří v opravdovost oslovení.
 Mají předchozí špatnou zkušenost.
 Bojí se, stydí se.
 Mají pocit, že vše už bylo rozhodnuto, jejich hlas není důležitý.
 Nejsou zvyklí se účastnit.
 Cítí beznaděj.
 Jsou zahlceni každodenními starostmi.
 Myslí si, že „od toho jsou tu odborníci“.
 Ti, kdo chtějí občany zapojit, to neumějí.
 Proces je příliš rychlý, uspěchaný.

Na přípravě procesu účasti veřejnosti, případně na realizaci výstupů z tohoto procesu se obvykle podílí více subjektů. Jejich dobrá spolupráce je pro úspěch klíčová. Na co je dobré dát si pozor? Na čem může tato spolupráce ztroskotat?

Nevyjasněná očekávání, nejasný cíl.
 Nedostatek komunikace.
 Nerespektování dohodnutých pravidel.
 Slibuji víc, než mohu skutečně splnit.
 Příliš velké sousto na začátek.
 Nejasná dělba práce.
 Únava.
 Osobní neshody.

Zapojení místní veřejnosti je součástí procesu změny v péči o chráněné území, kterou popisuje Liz Hughes (ICPL) takto:

Chráněná území dnes	Chráněná území v budoucnosti
Plánována a spravována proti lidem	Spravována s lidmi, lidmi, pro lidi (místní)
Spravovaná centrálními orgány státní správy	Spravována řadou partnerů
Vyhrazena pro ochranu přírody	Spravována také se sociálními a ekonomickými cíli
Vytvářena samostatně	Plánována jako součást národního/ mezinárodního systému
Spravovaná jako "ostrovy"	Vytvářena jako síť
Vytvářena hlavně pro krajinné hodnoty	Vytvářena často s vědeckých, ekonomických, kulturních důvodů
Spravovaná pro návštěvníky a turisty	Spravována s ohledem na místní obyvatele
Zamýšlena pro účely ochrany	Zamýšlena také pro účely obnovy
Považována výhradně za národní statek	Považována také za mezinárodní statek

(Liz Hughes na konferenci "Tvář naší země", 2002)

Několik slov závěrem:

Procesy účasti veřejnosti jsou mocným nástrojem, který může přinést skvělé a dlouhodobé výsledky, který ale na druhé straně, pokud je zneužit, může napáchat velké a možná nevratné škody. Domnívám se, že po čase nedůvěry až posměchu, kterým byly vystaveny metody zapojování veřejnosti, přichází zvolna čas jejich širokého uplatnění. To s sebou ale nese mnohá nebezpečí: inflaci a diskreditaci, zneužití, diletantismus v jejich používání, tvrdou komercializaci. Nevím o tom, že by u nás probíhala diskuse o etických principech při uplatňování těchto technik, a jsem přesvědčená, že by byla velmi potřebná. Také vzdělávání a trénink organizátorů a facilitátorů těchto procesů je v počátcích, praktických zkušeností je poskrovnu. Na základě osobních zkušeností se domnívám, že procesy účasti veřejnosti musí být organizovány a vedeny zcela otevřeně a bez postranních úmyslů, s plným respektem ke schopnostem a zdrojům komunity a s vědomím, že organizátoři

(facilitátoři) vytvářejí prostor pro diskusi, „dodávají metodu, techniku“ a eventuálně navrhnou téma, ale obsah diskuse je plně v rukou účastníků. Jakmile organizátoři či facilitátor vstupují do procesu účasti veřejnosti s cílem prosadit svá témata a svá řešení, je možné, že pro jednou uspějí, ale proces nesplní hlavní cíl: dlouhodobě aktivizovat komunitu, posílit její lidskou kapacitu, být počátkem procesu zásadní proměny, postavené na aktivitě místních lidí.

Příklady:**I. Tvorba vize komunity v obcích Bulovka, Arnoltice a Dolní Oldřív - pozvánka pro místní občany:**

Milí spoluobčané v Arnolticích, Bulovce a Oldřív,
milé babičky, dědečkové, milá mládeží, milé mámy s dětmi, milí bytovkáři, fotbalisté, hasiči,
chalupáři, domorodí osadníci a všichni ostatní, kdo to s naší vesnicí myslíte dobře :

DEJME HLAVY DOHRMADY

Skupina místních občanů ve spolupráci se Společností pro Jizerské hory, o.p.s. si vás dovoluje
pozvat ve dnech
17. a 18. května roku 2002 do Kinosálu v Bulovce.

Proč byste neměli zůstat raději doma v teple u televize nebo pracovat venku na své zahrádce,
popř. pod svojí škodovkou? Samozřejmě, můžete tak učinit, ale my bychom byli velice rádi,
kdybyste přišli mezi nás. Potřebujeme totiž poradit. S čím? S naší obcí přece ...

Máte nějakou představu o tom, jak by se naše obce mohly v budoucnu vyvíjet? Ztrpčují vám
nějaké věci v obci život? Myslíte, že by se s tím dalo něco dělat?

Zajímá vás, jak a kde vaše děti tráví volný čas? Mohly by ho trávit lépe? Potřebuji k tomu
něco, co v obci chybí?

A co vy, senioři, vy už jste na světě nějaký ten pátek a jistě si pamatujete, jak naše obce
fungovaly kdysi. Jistě nemuselo být všechno horší než dnes, snad právě naopak. Jenomže my
mladší to nevíme. Nikdy jsme to neviděli a nezažili. Proto potřebujeme vás - vy jste naší
paměti. Byli bychom velmi potěšeni, kdybyste mezi nás zavítali.

A co vy, děti? Už se vás někdo zeptal, jaká obec by se vám líbila? Máte si kde hrát? Myslíte,
že by se pro vás, s vaší pomocí samozřejmě, nedalo zařídit pár věcí? Přijďte nám poradit,
pomozte nám vymyslet něco dobrého.

A co vy, chalupáři? Přijíždíte si k nám odpočinout, nalézt klid, daleko od hluku, spěchu a
chaosu měst. Ruší tento klid něco? Nebo je u nás až příliš klidno? Prosím, dejte nám vědět.
Pohled zvenčí by nám určitě neuškodil.

Takže vás všechny, kterým není lhostejné, kde a jak žijeme a budeme žít, prosíme, přijďte se
podívat, jste všichni srdečně zváni!

Za místní přípravný výbor : Vít Klož

II. Jak jsme snili (komunikace s místní veřejností na téma budoucnosti Frýdlantska, říjen 2000, výťah ze zprávy pro místní periodikum - Frýdlantský zpravodaj):

V říjnovém čísle Frýdlantského zpravodaje nás oslovila „čajovnice“ Petra Křištofová s výzvou: sněte, milí přátelé, mladí i staří, děti i dětičky, podnikatelé, úředníci, mamky a tátové - sněte o obci, v jaké byste chtěli žít. Napište či namalujte, co se vám v obci líbí, na co jste pyšní, co vám naopak vadí a překáží, co byste chtěli změnit k lepšímu.

Jak tedy snění dopadlo? Už v průběhu září a října se v knihovně i

v čajovně scházely vaše texty, obrázky i vyplněné dotazníky. Nakonec jich k nám dorazilo celkem 125, většina (103) od obyvatel Frýdlantu, pilně snili také děti i dospěláci z Višňové, Habartic, Kunratic, Bulovky a Nového Města pod Smrkem. Dvě třetiny příspěvků pocházely od holčiček, dívek a dam, pánové jsou asi zvyklí snít více v soukromí. Nejpilnější byly děti, poslaly celkem 102 obrázků a textů. Dva sny byly kolektivní, ostatní (tedy celkem 21) sepsali dospělí. Další „snové“ obrázky vznikly v neděli 22. října při rodinném malování, které se konalo na náměstí Míru. Všechny obrázky jsme nakonec vystavili při nedělním Koncertě pro řeku Smědou v kostele Nalezení sv. Kříže ve Frýdlantě. Zde si je prohlédlo asi 100 návštěvníků koncertu a velmi se líbily také kytaristovi Štěpánu Rakovi, který nám, našim snům i řece Smědě věnoval své vystoupení „Kytara v proměnách staletí“ bez nároku na honorář.

Z textů, které jsme od vás dostali:

Uvítala jsem nápad napsat něco, co dodnes zůstalo uvnitř ve mně a o čem jsem nikdy nemluvila. Vlastně je to všechno na nás. Bez občanů je uskutečnění i toho nejmenšího, nejskromnějšího snu nemožné.

Pokud člověk nechce, nemá chuť, nemá zájem, nepomůže nic!

Co mě baví na Frýdlantu: jak na něj lidé nadávají a zase se sem vrací...

Rád bych pomohl s kamarády a ostatními dětmi uklidit město a opravit všelijaké věci, které potřebují spravit.

Snad to nebude trvat moc dlouho a ještě se toho dožiju.

Škoda, že tento sen o mé obci končí, když otevřu oči.

Každé město je něčím výjimečné. Snad všichni lidé si dokáží ve svých snech představit své město snů. Tato myšlenka se rozléhá v hlavách spousty lidí, ale bojí se ji uskutečnit.

Nezáleží na velikosti města, ale na velikosti fantazie a cíle nás všech.

Výstupy z projektu byly zpracovány dle klíčových slov do dokumentu, předloženého zastupitelstvu, radě a starostovi Frýdlantu.

Literatura:

Bárta Jiří (1997): Strategické plánování pro neziskové organizace. NROS Praha.

Bednařík Aleš (2001): Riešenie konfliktov. PDCS Bratislava.

Blažek Bohuslav (1998): Venkov, města, média. SLON Praha.

Briestenský Ladislav (1999): Inšpirácie v praxi (príklady z miestnej demokracie na Slovensku). EQ KLUB Pezinok a vydavateľstvo Jaspis.

Briestenský Ladislav: Dekocúrkovizácia I, II.

Briestenský Ladislav: O siedmych poznaniach. Text prednášky, září 2001.

Brown Jessica, Mitchell Brent: Rozšíření dosahu národních parků a chráněných oblastí: místní iniciativy péče o krajinu.

Elcome David, Bains John (2000): Cesta k úspěchu (o práci s lidmi žijícími v chráněných územích nebo v jejich sousedství při přípravě a realizaci plánů péče o tato území). IUCN, Praha.

Kolektiv (2000): Caring for the Land (A decade of promoting landscape stewardship in Central Europe). EPCE Consortium, QLF/Atlantic Center for Environment, Staré Město.

Kolektiv (2001): Občianska participácia. PDCS a vydavateľstvo Jaspis.

Kolektiv (2001): Vstupní texty k třídením seminářům programu CPSI. OSF Praha.

Kolektiv (2002): Participácia funguje! (21 techník komunitnej participácie pre 21. storočie). Nadace The New Economic Foundation.

Kolektiv (2002): Studijní texty pro kurs „Metody komunitního rozvoje“. Nadace Partnerství Brno.

Lenda-Chaloupková Helena (2000): Moje obec, moje město - věc veřejná (techniky k zapojování veřejnosti do místních plánovacích procesů). Nadace VIA Praha.

Studijní texty kursu „Dlhodobé vzdelávanie českých a slovenských konzultantov“. PDCS Bratislava, 2001-2002.

Wates Nick (1999): Akční plánování. Nadace Partnerství Brno.

Weisbord Marvin R., Janoff Sandra (1995): Future Search (An Action Guide to Finding Common Ground in Organizations and Communities). Berrett-Koehler Publishers, San Francisco.

JAK ZÍSKAT OBYVATELE A NÁVŠTĚVNÍKY CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍ PRO CÍLE OCHRANY PŘÍRODY?

Zpracovala Alena Reitschmiedová
ve spolupráci s Tomášem Kažmierským
a koordinátory pilotních projektů
Richardem Nagelem, Vladimírem
Silovským, Vlastimilem Peřinou,
Danou Bartošovou a Petrem Wolfem;
text upravila Kateřina Kočí

V následujícím textu se s vámi podělíme o zkušenosti ze čtyř pilotních projektů, zaměřených na zapojení místních obyvatel a návštěvníků chráněných území do cílů ochrany přírody ve dvou národních parcích a dvou chráněných krajinných oblastech v České republice.

Cílem pilotních projektů bylo najít řešení konkrétních problémů ochrany přírody ve spolupráci s místními obyvateli, návštěvníky, zájmovými sdruženími, podnikateli, místní správou a dalšími, kdo mají v území nějaký zájem, a získat tyto lidi pro další spolupráci. Při realizaci byly použity metody efektivní komunikace, projektového řízení (logický rámec, Logframe) a nové techniky práce s veřejností. IUCN metodu efektivní komunikace prosazuje na mezinárodní úrovni.

Všechny pilotní projekty proběhly v rámci mezinárodního projektu Světového svazu pro ochranu přírody (IUCN) „Efektivní komunikace pro zachování biodiverzity“. Finanční prostředky na realizaci projektu poskytla nizozemská vláda (projekt PIN MATRA), IUCN zajistilo odbornou pomoc formou školení a konzultací. IUCN rozvíjí tento mezinárodní projekt již od roku 1997, a to v 5 zemích střední a východní Evropy - České republice, Slovenské republice, Maďarsku, Polsku a Slovinsku. Výsledky projektů v chráněných územích České republiky a jejich prezentace obdržely na mezinárodních setkáních zúčastněných zemí dvakrát za sebou nejvyšší ocenění.

Postup byl ve všech 4 pilotních projektech podobný:

a) Byl vybrán konkrétní problém ochrany přírody (ne příliš rozsáhlý a dlouhodobý, vzhledem k omezeným časovým a finančním možnostem).

b) Byl určen koordinátor projektu (pracovník správy CHKO nebo NP).

koordinátor projektu a přípravný tým

c) Koordinátor sestavil přípravný tým, složený z pracovníků správy a někoho „zvenku“, zástupců některých cílových skupin, případně spolupracujících organizací.

d) Koordinátor i členové přípravného týmu byli proškoleni v potřebných dovednostech (techniky a strategie zapojování veřejnosti, řízení projektů pomocí metody logického rámce, týmová práce, zásady efektivní komunikace, prezentace).

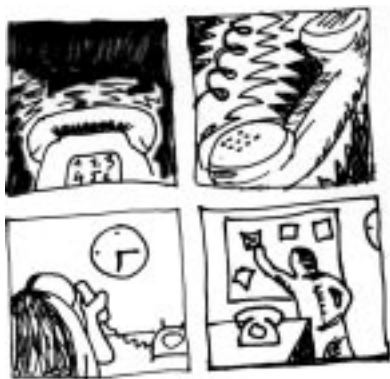
Poznámka: Logframe (Logical Framework neboli logický rámec) - metoda používaná většinou komerčními subjekty a Evropskou unií pro efektivní přípravu, realizaci a kontrolu projektu, včetně stanovení jeho cílů, účelu, výstupů a dílčích činností.

e) Koordinátor a členové přípravného týmu pomocí metody logického rámce sestavili projekt a určili základní cílové skupiny pro řešení vybraného problému.

akční plán

f) Koordinátor a členové přípravného týmu pozvali zástupce základních cílových skupin na regionální pracovní setkání. Společně si ujasnili, o jaký problém jde, že se týká i těchto cílových skupin a že mohou na řešení problému spolupracovat. Společně si stanovili cíl, kterého chtějí dosáhnout, a oblasti, které je třeba řešit, aby cíle dosáhli. Byl dopracován detailnější seznam cílových skupin. Pak společně vypracovali akční plán. Nakonec se účastníci přihlásili k odpovědnosti za provedení jednotlivých činností podle svých možností, zkušeností a zájmů. Účastníci tedy odcházeli ze setkání s konkrétními úkoly, které společně měly pomoci k řešení definovaného problému. V příjemné pracovní atmosféře se rodila spousta zajímavých nápadů. Účastníci setkání se stali členy tzv. regionálního týmu. Společně si též zvolili název projektu.

Poznámka: Akční plán – soubor naplánovaných dílčích aktivit, realizovaných v rámci projektu, včetně odhadu finančních nákladů, stanovení odpovědných osob a časového harmonogramu.

g) Školení i setkání proběhlo za účasti konzultanta IUCN a národních koordinátorů projektu.

Důležitá poznámka: během setkání byl ponechán dostatek času, aby se mezi zúčastněnými vytvořila důvěra a aby se cítili členy týmu, který společně hledá

řešení. Lidem „zvenku“ bylo potřeba vysvětlit, co mají správy CHKO a NP na starosti, jaký je problém z přírodovědného hlediska, a oni naopak pracovníkům ochrany přírody sdělovali svoje problémy, představy a možnosti.

h) Nastala realizace akčního plánu (zde měl velkou úlohu koordinátor, který nesměl nechat účastníky „vychladnout“, povzbuzoval je při práci na „úkolech“ a zároveň propojoval jednotlivé aktivity a zajišťoval vzájemnou informovanost). Bohužel ne vždy se mohl koordinátor této činnosti dostatečně věnovat, což prokázalo, jak je právě tato funkce pro realizaci projektu zásadní.

i) Asi po půl roce (pilotní projekty byly realizovány v průběhu 12 měsíců) se sešel regionální tým k zhodnocení realizace akčního plánu a jeho aktualizaci.

j) Na závěr projektu došlo k celkovému zhodnocení činností a výstupů.

Přes zástupce cílových skupin se potřebné informace dostaly k širšímu společenství (místním obyvatelům, návštěvníkům, atd.) a to cestami blízkými cílovým skupinám a ve formě, které rozumějí.

Projekt první „Kácet nebo nahrazovat?“ NP České Švýcarsko

koordinátor projektu:
Mgr. Richard Nagel (Správa
NP České Švýcarsko)

Máme problém ...

Kácení stromů v národním parku bylo vnímáno ze strany veřejnosti jako nepřijatelné. Tuto situaci dokumentoval článek v místním tisku s titulkem „Národní park je jako malé dítě, které dostalo do rukou hračku a teď ji ničí“.

Situace

Oblast Českého Švýcarska byla roku 2000 vyhlášena jako národní park. Lesy v této oblasti i okolí doznaly za posledních 200 let podstatných změn, zejména v druhové a věkové skladbě porostů. Vlivem vzrůstající potřeby dřeva byly již od počátku 19. století vysazovány nepůvodní takzvané rychlerostoucí dřeviny, nejvíce borovice vejmutovka, dub červený a modřín opadavý. Dnes se již rozmohly natolik, že představují jeden z největších lesnických problémů národního parku. Především vejmutovka se v některých částech skalních měst stala dominantní dřevinou. Na mnoha místech agresivním růstem zničila původní společenstva, včetně bylinného patra. V důsledku toho z těchto stanovišť mizí i přirozená fauna.

Jedním z úkolů NP České Švýcarsko je uvést lesní společenstva na celém jeho území do přírodě blízkého stavu, což se neobejde bez soustředěnějších zásahů, zejména pak do porostů vejmutovky, která svým náletem ohrožuje dosud nenarušené části národního parku.

Koordinátor projektu: Mgr. Petr Bouška (zástupce ředitele NP České Švýcarsko), pro časové zaneprázdnění funkci převzal asi v půli projektu Mgr. Richard Nagel.

Členové týmu pilotního projektu: zástupci NP České Švýcarsko, starostka obce Doubice, zástupce okresního úřadu v Děčíně, zastupitelé obcí Jetřichovice a Krásná Lípa, tiskový mluvčí města Hřenska, zástupce nevládních organizací, Klub českých turistů a

Správy CHKO Labské Pískovce.

Cílové skupiny: nevládní organizace, představitelé veřejné správy, studenti, obyvatelé a návštěvníci národního parku

Jaké prostředky byly použity?

Výroba a distribuce kreslených úsměvných pohlednic (v české a německé verzi).

Vytvoření webových stránek (<http://www.npcs.cz/cz/vejmutovka.htm>).

Skládačka „Pěče o les“ (vejmutovce věnována jedna kapitola).

Besedy a diskuse s obyvateli a návštěvníky, se zastupiteli a starosty

obcí ležících v NP, se žáky a studenty ZŠ, SŠ,

VŠ, s pedagogy

a nevládními organizacemi.

Informační leták.

Přenosné informační tabule, které přímo v místě těžby názorně ukazují a stručně vysvětlují, proč se zde vejmutovka těží.

Příspěvky v regionálním tisku a v místních médiích.

Soutěžní kvíz pro žáky ZŠ a ekologické výukové programy.

Brigády k odstranění náletu vejmutovky.

Důležitým aspektem těchto komunikačních produktů bylo, že byly vymyšleny a většinou také realizovány zástupci cílových skupin ve spolupráci s ochránci, členy národního týmu a případně dalšími organizacemi či odborníky.

Texty informačních materiálů byly konzultovány s „neodborníky“, takže vznikly materiály srozumitelné i pro „běžnou“ veřejnost.

Čeho se projektem dosáhlo?

Podchycení zájmu cílových skupin o cíle ochrany přírody v NP, zvýšení jejich povědomí o nutnosti těžby a potřebě obnovy přirozené skladby lesních porostů, zvýšení povědomí o práci Správy NP, získání spolupracovníků z nevládních organizací (Hnutí DUHA, ČSOP ad.).

Potvrdilo se, že kritika veřejnosti k zásahům, prováděným v lesích NP České Švýcarsko pramenila z nedostatečné informovanosti o problematice nahrazování vejmutovky. Členové týmu si osvojili metody týmové práce, naučili se sestavovat projekt s využitím metody logického rámce, osvojili si a v praxi využívali formy a strategie efektivní komunikace.

Členové regionálního týmu projevíli zájem o detailnější informace a spolupráci při realizaci dalších aktivit.

*kritika veřejnosti
pramenila
z nedostatečné
informovanosti*

Projekt druhý „Naše rašeliniště“ NP a CHKO Šumava

koordinátor projektu: Ing. Vladimír Silovský (Správa NP Šumava)

Máme vůbec nějaký problém?

Na hranici NP a CHKO Šumava, poblíž města Volary se nachází rašeliniště Soumarský most, kde do konce roku 2000 probíhala průmyslová těžba rašeliny. Po jejím skončení z důvodu vytěžení rašeliny nastala otázka, co s tímto územím, jehož vlastníkem je město Volary. Správa NP Šumava zpracovala projekt

revitalizace rašeliniště a usilovala o souhlas města Volary k tomu, aby mohl tuto revitalizaci provést.

Souhlas města nebyl stoprocentně jistý, ačkoliv bylo pravděpodobné, že jeden nebo dva představitelé města by záměr prosadili. Věděli by ale ostatní zastupitelé, o čem vlastně hlasují? Nenastaly by problémy se změnou zastupitelstva? Byly zde totiž návrhy pozemek zalesnit. A vědí vůbec místní obyvatelé o tom, jak vzácné rašeliniště je? Podpora ze strany místních občanů a jejich kladný vztah a přístup k ojedinělé přírodní lokalitě byl důležitým aspektem procesu.

Přípravný tým: zástupci Správy NP: Vladimír Silovský a Eva Zelenková, zástupce Jihočeské univerzity (odborník na rašeliniště) Marek Bastl a jeden místní podnikatel a člen nevládní organizace v jedné osobě Martin Janda.

Regionální tým: členové přípravného týmu, zástupce starosty města Volary, starostka sousední obce Stožec, 2 majitelé Automotoklubu Volary (podnikatelé), pracovník Ekocentra Volary, zástupce místní občanské iniciativy nevládní organizace Duha, zástupce místního zájmového sdružení Stifterův drážní spolek, projektant, který zpracoval návrh revitalizace, zástupce Městských lesů Volary, zástupce Regionální rozvojové agentury.

Průběh projektu

Po proškolení se přípravný tým sešel se zástupci cílových skupin na třídním setkání, kde se dověděli něco o rašeliništích a jejich významu v krajině a něco o zásadách efektivní komunikace. Vyjasnili si možnosti městského úřadu, Správy NP i jednotlivců z řad podnikatelů, nevládních organizací, vědecké sféry atd., společně naplánovali postup, jak dosáhnout souhlasu zastupitelstva a zvýšit povědomí místních obyvatel i turistů o rašeliništi Soumarský most.

Jaké prostředky byly použity?

Pracovní setkání.

Názorný leták s anketním lístkem, který obdržela každá domácnost ve Volarech.

Představení problematiky na zastupitelstvu.

Výstava o rašeliništi v prostorách MěÚ ve Volarech.

Exkurze pro zastupitele zakončená posezením u ohně.

Rozhovory s občany (besedy, neformální setkání).

Soutěž pro školy.

Články v novinách.

Čeho se dosáhlo?

Lepšího pochopení významu rašeliništ v krajině, zvýšení povědomí místních obyvatel a představitelů sousedních obcí o významu rašeliniště, které mají „za humny“.

Lepšího porozumění tomu, jak vidí svět ostatní (z obou stran – z ochránářského hlediska i z toho neochránářského).

Schopnosti naplánovat aktivity cílené na vyřešení konkrétního problému a způsobu, jak měřit úspěšnost.

Vytvoření týmu lidí, na které je možné se obrátit s žádostí o spolupráci i po skončení projektu.

Získání místních obyvatel pro konkrétní pomoc při revitalizaci rašeliniště.

Jednohlasného souhlasu rady i zastupitelstva města Volary s revitalizací rašeliniště.

*zvýšení povědomí
o významu rašeliniště*

Projekt třetí „Usměrnění návštěvnosti v NPR Lichnice-Kaňkovy hory“ CHKO Železné hory

koordinátor projektu: Mgr. Vlastimil Peřina (Správa CHKO Železné hory)

Jaký problém řešíme?

Národní přírodní rezervace Lichnice–Kaňkovy hory je krajinářsky hodnotným územím ve střední části hřebene Železných hor se zbytky původních, přírodě blízkých lesních společenstev. V těsné blízkosti NPR se nachází město Třemošnice (4 tisíce obyvatel), při její hranici leží turisticky velice atraktivní zřícenina hradu Lichnice. V posledních letech dochází v prostoru NPR ke značnému nárůstu turistického ruchu. Řada návštěvníků nedodrжуje zákaz pohybu mimo značené turistické cesty. V důsledku toho dochází k poškozování přírodních hodnot území NPR. Jedná se zejména o sešlapávání bylinného patra, narušování přirozeného zmlazení dřevin nebo rušení živočichů, což zejména v době rozmnožování znamená snížení jejich početnosti v daném prostoru.

Omezení pohybu lidí pouze na vyznačené cesty je jednou ze základních ochranných podmínek národních přírodních rezervací. Lidé však nechápou význam NPR a neznají její ochranné podmínky a omezení pro návštěvníky.

Vedení CHKO Železné hory tuto situaci chtělo cíleně změnit, a proto se přihlásilo k projektu IUCN „Partnerství pro přírodu“, který

probíhá od září 2002 (a končí v říjnu 2003).

Základní projektový tým: pracovníci Správy CHKO Železné hory František Bárta (vedoucí), Radislava Nožářová, Vlastimil Peřina, Josef Rusňák, zástupce Lesů ČR Jiří Černík a zastupitel města Třemošnice Karel Kabeláč (do podzimních komunálních voleb, nyní občan Třemošnice). Pracovníci správy byli proškoleni v efektivní komunikaci a připravili se na setkání se zástupci cílových skupin.

Postup při řešení problému:

Na setkání v listopadu 2002 se sešli zástupci Lesů ČR, Klubu českých turistů, myslivců a místního občanského sdružení Kubíkovy Duby, dále průvodkyně na hradu Lichnice, učitelka ZŠ Třemošnice, zastupitel města Třemošnice a vedoucí místního ČSOP.

Velmi důležité bylo vysvětlení problému s neukázněnými návštěvníky a vyjasnění postoje jednotlivých účastníků, kteří přišli na setkání s rozdílnými očekáváními (např. ventilovat nespokojenost s některými omezeními, které NPR přináší). Teprve, když bylo patrné, že všem na NPR velmi záleží a jde jim o to změnit stávající situaci, začalo se společně hledat řešení.

Nejprve účastníci pojmenovali konkrétní problémy, které je třeba řešit, a poté hledali aktivity, které by přispěly ke změně situace. Vznikla tak škála nápadů, byl vytvořen akční plán s termíny, zdroji i konkrétní zodpovědností za realizaci. Při realizaci naplánovaných aktivit se rozvíjela další spolupráce, rodily nápady a rozšiřoval okruh zapojených lidí. Na hodnotícím semináři v březnu 2003 již panovala přátelská pracovní atmosféra.

Jaké prostředky byly použity?

Změny turistických cest: přeložení červeně značené turistické cesty ze hřebene Kaňkových hor na jihozápadní okraj NPR, projednání trasy nově zřizované lesní naučné stezky, navržení nové žlutě značené turistické trasy, která povede z centra Třemošnice k začátku lesní naučné stezky a dál po její trase.

Rozmístění padlých kmenů na ta místa v NPR, kde je vstup nežádoucí.

Informování o NPR a jejím využití (ve spolupráci odborníků a

„laiků“, kteří korigovali odborné výrazy), průběžně aktualizovaná www stránka NPR – <http://www.mzh.cz/npr> (odkaz je i na stránkách správy CHKO: <http://zelhory.schkocr.cz>), prezentace projektu na setkání starostů obcí mikroregionu a oblastní konferenci Klubu českých turistů, články v regionálním tisku.

Rozsáhlá anketa mezi cílovými skupinami o vědomostech o NPR, jejím značení a informacích, které by lidé chtěli o NPR vědět.

Soutěže pro školní děti na téma logo NPR Lichnice–Kaňkovy hory a na téma NPR a ostatní rezervace v CHKO Železné hory.

Exkurze do NPR pro veřejnost.

*nejdůležitějším
dosavadním
výsledkem je
vytvoření týmu lidí*

Čeho se dosáhlo?

Nejdůležitějším dosavadním výsledkem je vytvoření týmu lidí, kteří chápou NPR Lichnice-Kaňkovy hory jako mimořádně cenné území, pro jehož ochranu stojí za to vynaložit úsilí a sami přispívají svojí činností k jeho ochraně.

Lidé více rozumějí práci ochranářů, lépe již chápou naše postoje.

Činnosti plánované správou CHKO po ukončení projektu:

Pravidelná aktualizace www stránek.

Pravidelné exkurze do území.

Zapojení veřejnosti při různých akcích (dosadby jedle, oprava stezek apod.).

Informace o dění v rezervaci.

Dozor v NPR více formou poučení než sankčně.

Zlepšení spolupráce se samosprávou.

Projekt čtvrtý „Vlk“ CHKO Beskydy

koordinátor projektu: RNDr. Dana Bartošová
(Správa CHKO Beskydy)

Problém

Negativní přístup chovatelů ovcí a dobytka k vlkům v Beskydech.

Situace

Do oblasti Beskyd se navrácí chov ovcí. Ovce jsou nezbytné pro udržování a obhospodařování tradiční zemědělské krajiny v Karpatech. Chovatelé ovcí se dělí na 2 hlavní skupiny – velké chovatele, pro které je chov zdrojem obživy (mají řádově 100 až 1000 ovcí) a malé chovatele, kteří z různých důvodů (vypásání trávy okolo domu, maso pro vlastní spotřebu, tradice apod.) chovají několik kusů ovcí. Převážně malí chovatelé nemají ovce dostatečně zabezpečené před šelmami.

V roce 1994 se do území Beskyd vrátil vlk, čímž se zvýšil počet velkých predátorů v této oblasti (medvěd, rys, vlk). Vlk je nedílnou součástí karpatské přírody, navíc patří mezi kriticky ohrožené druhy živočichů.

Plnohodnotný ekosystém horské divočiny Karpat se neobejde bez vlků, karpatská kulturní horská a podhorská krajina se neobejde bez ovcí.

Od svého návratu vlci v Beskydech strhávali ovce. Strhávání ovcí spolu s články v místním tisku, které byly zaměřeny silně proti vlkům a doprovázeny mnohdy silně emotivními fotografiemi, vedly ke značně „protivlčí“ náladě místních obyvatel. V negativních postojích některých chovatelů k vlkovi hraje určitou roli i tradice a výchova („naši otcové věděli, proč tu bestii střilejí“).

Cílem projektu je změna přístupu a praxe chovatelů ovcí ve vztahu k vlkovi.

Základní projektový tým: zástupci CHKO Beskydy - František Jaskula (vedoucí), Dana Bartošová, Petr Wolf a František Šulgan a mladý chovatel ovcí Tomáš Ondruch.

Postup:

Proběhlo školení členů týmu a setkání s chovateli. Byli pozváni tzv. „velcí“ chovatelé i s manželkami, součástí setkání byla společná

*změna přístupu
a praxe chovatelů
ovců ve vztahu
k vlkovi*

večere.

Při setkání si účastníci vyjasnili, co v krajině Beskyd oceňují, co jim vadí, co by rádi změnili. Vznikl seznam pozitiv i negativ. Vedoucí Správy CHKO vyložil její kompetence a možnosti. Bylo patrné, že pro většinu účastníků to byly nové informace a „zlidštění“ pohledu na práci zaměstnanců Správy CHKO. Poté byli účastníci vyzváni, aby navrhli opatření, která jsou z jejich pohledu nutná pro bezproblémové soužití chovatelů a vlka v krajině. Navržená opatření byla účastníky ohodnocena z hlediska priorit. Setkání, které začínalo v atmosféře nedůvěry, končilo v téměř přátelském duchu s přáním, aby taková setkání pokračovala a aby byly problémy řešeny společně.

Druhé setkání již začínalo v přátelské atmosféře a posílilo vzájemné vztahy mezi chovateli a ochranáři. Za úspěch lze považovat nárůst počtu účastníků téměř na dvojnásobek. Ze závěrů bylo patrné, že chovatelé očekávají konkrétní pomoc ve svých problémech, takže bylo důležité připomínat, v čem Správa může pomoci a co přesahuje její možnosti. Byl zde zřetelný posun v komunikaci.

Mezi setkáními byli pracovníci SCHKOB s chovateli v kontaktu prostřednictvím dopisů,

telefonátů i osobně (návštěvy přímo na farmách).

Jaké prostředky byly použity?

Zpravodaj Správy CHKO Beskydy, informační materiály, brožury, články v tisku.

Účast na seminářích (které se vztahovaly k tématu), prezentace ochrany přírody na celostátním setkání Svazu chovatelů ovcí a koz (SCHOK).

Vytvoření webové stránky na www.ValasskaKrajina.cz.

Vytvoření pracovní skupiny složené ze zástupců ochrany přírody a chovatelů.

Vytvoření podkladu pro MŽP pro podporu vhodné ochrany stád před vlky v ohrožených oblastech. Návrhy ochrany stád stavěné na naše podmínky.

Nastínění konkrétní pomoci chovatelům v rizikových oblastech.

Čeho se podařilo dosáhnout?

Došlo ke zlepšení komunikace mezi ochranáři a chovateli (lidé pochopili, že ochrana přírody je spíše na jejich straně, ne proti nim). Chovatelé se hlásí k ochranářům, jsou vstřícní. Byly navázány osobní kontakty a velmi pozitivní je skutečnost, že chovatelé pracovníkům CHKO více věří.

Dosáhlo se **lepší informovanosti o problematice šelem** i díky tomu, že oslovení chovatelé zprostředkovávají informace dalším (efekt sněhové koule).

Ochranáři se více dověděli o chovatelích, chovatelé se dozvěděli více o šelmách a jejich ochraně a přijali některé rady k ochraně stád (u zapojených chovatelů nebyly škody).

Došlo k propojení činnosti a využití výstupu projektu „Vlk“ pro řešení dalších problémů chovu ovcí v krajině.

Zlepšily se vztahy mezi farmáři navzájem. Chovatelé se poznali více mezi sebou a dověděli se více o možnostech a zkušenostech z ochrany stád.

Co jsme si potvrdili, vyjasnili a co jsme se naučili (pohledem účastníků projektů)

Ochrana přírody se dá realizovat s podporou místních obyvatel.

Komunikace s občany je nutná, o problémech je nutné s lidmi mluvit a využít k tomu každé příležitosti, lidé pak většinou přijmou naše argumenty.

Komunikace je účelný nástroj k prosazení zájmů ochrany přírody. Důležitá jsou osobní, neformální setkávání (třeba pokec při skleničce).

Komunikace s veřejností je dlouhodobá záležitost.

Propagační a vysvětlující akce mají smysl.

Lze sjednotit různé lidi (z různých profesí) v názoru na konkrétní věc.

Nikdy o nás bez nás!

Důkladná příprava je základ, improvizace je (pouze) fajn doplněk. Velkou pozornost je třeba věnovat sestavování akčního plánu a plánovat všechny aktivity s ohledem na potřeby a očekávání dané cílové skupiny.

Důležité je stanovovat si jasné a dosažitelné cíle!

Pokud se nedaří realizovat větší část plánovaných aktivit, je třeba akční plán na základě společné dohody všech členů týmu aktualizovat.

Dobrého výsledku lze dosáhnout spíše postupnými kroky, nikoli

komunikace je účelný nástroj k prosazení zájmů ochrany přírody

důležité je stanovovat si jasné a dosažitelné cíle

jednorázovou akci. Dotáhnout projekt do konce. Z nezdaru je třeba poučit se pro příště.

*sdělení je třeba
formulovat jasně
a srozumitelně*

víc hlav víc ví

Sdělení je třeba formulovat jasně a srozumitelně. Bez informačních materiálů a konkrétních informací lze vést fundovanou diskusi jen velmi obtížně. Komunikační kampaň musí být zvláště pečlivě připravena a měla by být namířena na cílové skupiny, které mají spíše neutrální nebo pouze mírně negativní postoj k řešenému problému a zároveň mají velký vliv.

Týmová práce má význam, klíčovou roli při ní hraje koordinátor projektu, důležitý je promyšlený výběr schopných členů týmu, kteří jsou ochotni se do projektu aktivně zapojit.

Nezbytná je vnitřní komunikace mezi členy pracovního týmu během celé doby trvání projektu a také podpora ze strany organizace iniciující jeho vznik.

Nedostatečná organizace a nevyjasněné řízení je velmi neefektivní. Ochrana přírody se nemůže izolovat, ale musí aktivně komunikovat, nemůže dělat jen činnosti uložené zákonem, to by znamenalo její ohrožení.

Projekty tohoto typu jsou účinné a důležité, ale tak náročné na čas a personál, že je nelze v současných podmínkách uplatnit. Bez peněz nejde realizovat některé naše představy.

Co projekt doposud přinesl členům základních týmů (osobně, pracovní)?

Získané zkušenosti jsou velmi užitečné i při ostatních jednáních v rámci činnosti správy CHKO.

Zlepšení komunikačních schopností, naučil jsem se lépe jednat s lidmi včetně řešení konfliktních situací, lépe jsem poznal své kolegy, víc jsem se dozvěděl sám o sobě.

Naučili jsme se efektivně připravovat projekty.

Naučili jsme se řídit (organizovat) větší akce, zapojit cizí i vlastní lidi.

Bezesné noci, mnoho práce „navíc“.

Co v komunikaci fungovalo (obecně)?

Účastníci měli možnost osobně něco změnit, ztotožnili se s cíli, aktivity sami vymysleli.

Lokální patriotismus, hrdost na území, vztah k věci, k území, k lidem.

Navázání na předchozí spolupráci, zapojení lidí od počátku projektu, stálá komunikace s již zapojenými, odstranění strachu z neznámého.

*možnost osobně
něco změnit*

Zapojení účastníci byli respektováni a oceňováni za účast na projektu od svého okolí.

Přenos informací z dětí na rodiče.

A co na projektech oceňují zapojení?

Zástupci cílových skupin oceňují přístup Správy CHKO nebo NP a její otevřenost. Během jednání byly vyslechnuty všechny jejich argumenty, o kterých se dále v klidu hovořilo. Podařilo se celkem dobře skloubit poměrně nesourodý kolektiv lidí s různými zájmy a názory za jediným důležitým cílem, ocenitelná je iniciativa lidí a ochota pomoci.

Čeho se vyvarovat?

Nechovat se nadřazeně. Nechtít lidi poučovat. Nevnučovat vlastní názory. Neslibovat, co nemůžeme či nechceme splnit. Nevyvolávat falešné naděje.

*lidé oceňují
otevřenost*

Co je pro používání metody efektivní komunikace v ochraně přírody důležité?

1. Stanovení cílových skupin a zjištění jejich potřeb, motivací, cílů, informačních kanálů, způsobu vnímání skutečnosti.

Veřejnost je potřeba pracovní rozdělit na co nejužší cílové skupiny a podskupiny, a to proto, abychom mohli předat cílené informace. Samozřejmě vždy záleží na místní situaci, ale pravidlo úzkého rozdělení cílových skupin zůstává.

V práci s cílovými skupinami nám mohou významně pomoci tzv. „místní autority“. Ty nám mohou pomoci ovlivnit mínění cílových skupin mnohem rychleji a efektivněji než cokoli jiného.

V rámci cílových skupin si vytváříme osobním kontaktem tzv. „vyslance“, tedy příslušníky cílové skupiny. Informace přijatá od kolegy, souseda, přátel, známých je mnohem snadněji přijímaná než informace od organizace, ke které třeba nechovám přílišnou důvěru.

2. Zvolení vhodných komunikačních prostředků.

3. Zajištění průběžné zpětné vazby (nejenom při rozhovoru, ale i v případě letáků a jiných produktů).

4. Vyslechnutí a přijetí názoru toho druhého jako názoru, na který má člověk právo. Nemůžeme předpokládat, že na základě příkazu člověk změní své zvyky.

Dát najevo zájem, naslouchat, vnímat co říká druhý, hledat společně

*nejprve vyslechnout
argumenty, potom
hledat společná řešení*

nejprve vyslechnout argumenty, potom hledat společná řešení

zájmy, přijímat i negativní názor.

Při komunikaci je nutno nejdříve pozorně vyslechnout argumenty a situaci druhé strany, a potom teprve hledat společná řešení.

Být přístupný změně, ukázat ochotu ke změně postoje.

Vystupovat v pozici partnera, nikoli toho, kdo něco nařizuje.

Nastolit spolupráci namísto boje, většinou jde lidem o stejné věci.

5. Vlastní profesionalita (schopnost zpracovat a řídit projekt, vést tým, schopnost efektivně komunikovat, prezentovat atd.).

Nezapomínat na interní komunikaci v rámci vedoucí organizace (správy CHKO nebo NP) a na průběžné informování všech zúčastněných!

Co dodat k metodě efektivní komunikace?

Jako neefektivnější metoda komunikace se jeví metoda „tvářív tvář“, tj. besedy a rozhovory se všemi dotčenými subjekty.

Naprosto nezbytnou součástí efektivní komunikační kampaně je mediální propagace projektu. Jako velice efektivní a dle ohlasů veřejnosti žádoucí se ukázalo zasadit konkrétní problém do širších souvislostí a být připraven o něm hovořit při jakékoliv příležitosti (besedy, přednášky, jednání se samosprávou, neformální setkání apod.). Velmi účinnou metodou je zapojení zájemců do přímého řešení problému „vejmutovkové“ invaze při brigádách.

Důležitým prvkem zvyšujícím účinnost všech komunikačních produktů je uvážení vizualizace a schematizace, tj. spojení textu nebo mluveného slova s názorným obrázkem a nebo jednoduchým schématem.

Příkladem jsou kresby na úsměvných pohlednicích či fotografie a diapositivы vejmutovkového a přirozeného lesa (kontrast mezi těmito společenstvy ještě zvyšuje účinnost vizuálního komunikačního prostředku) využívané při besedách, přednáškách nebo jako obrazová příloha článků v tisku. Při použití přímých i nepřímých metod komunikace je opět na místě uvážení schematizace, stručnosti, ale při tom výstižnosti a hlavně srozumitelnosti. Příliš dlouhý, i když odborně bezchybně napsaný článek nebo text na informační tabuli či letáku je většinou cílových skupin obtížně srozumitelný, stejně jako neuváženě dlouhá přednáška. Také je třeba dobře zvážit používání odborných výrazů, pro laickou veřejnost mohou být nesrozumitelné a odradit ji od čtení či naslouchání celému textu.

nezbytnou součástí kampaně je mediální propagace projektu

účinnost komunikačních produktů zvyšuje uvážení vizualizace a schematizace

Všechny nové přístupy znamenají změnu. Co znamená pro ochranáře metoda efektivní komunikace?

Při vytváření partnerství s cílovými skupinami znamená přechod od → k

individualismus	spolupráce
jednosměrná komunikace	interaktivnímu přístup
časově omezený efekt	trvalý účinek
zaměření pouze na výsledek	zaměření na proces stejně tak jako na výsledek
vnímání cílové skupiny jako nepřítel	vnímání cílové skupiny jako partnerů
soustředění se na vědu	soustředění se na lidi stejně tak jako na vědu
představy, že problém způsobuje cílová skupina	uvědomění si, že každý zúčastněný je součástí problému
předávání informací	naslouchání a otevřenosti myšlení
nucení cílové skupiny k jiným postojům	změna negativních postojů alespoň na neutrální
jsem expert	jsem partner
formální a autoritativní chování	neformální a rovnocenné chování
plánování založené na předpokladech	plánování založené na znalosti cílové skupiny (jejich motivaci, informačních kanálů, cílů atd.)
zaměření pouze na ochranu přírody	zaměření na socio-ekonomické aspekty stejně tak jako na ochranu přírody
nátlakové strategie	motivační strategie
postavení "iniciátora"	postavení "poradce"
vnímání cílové skupiny jako "objektu"	vnímání cílové skupiny jako "subjektu"

Velkým problémem takto koncipovaných dlouhodobých projektů je **stanovit objektivní kritéria úspěšnosti** zvolených metod. Na tuto oblast bude soustředěna naše pozornost v následujícím období. Další podrobné informace o projektu IUCN jsou na samostatných [www stránkách projektu \(http://www.reccr.cz/iucn/index2.htm\)](http://www.reccr.cz/iucn/index2.htm). Dotazovat se též můžete přímo členů národního týmu Aleny Reitschmiedové (reit@ceu.cz) nebo Tomáše Kažmierského (tomas.kazmierski@reccr.cz), popř. přímo koordinátorů pilotních projektů, jejichž jména jsou uvedena vždy v záhlaví názvu projektu.

*stanovit objektivní
kritéria úspěšnosti*

PŘÍLOHY

Management chráněných území Kategorie V

vybral a přeložil T. Růžička z Phillips, A. 2002. Management Guidelines for IUCN Category V Protected Areas: Protected Landscapes/Seascapes. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK

IUCN rozděluje chráněná území do šesti kategorií. V podmínkách ČR odpovídá kategorii V dle IUCN naše CHKO.

Kategorie	Popis
Ia Ib	Přísná přírodní rezervace. Chráněná oblast zřízená především pro vědecké účely. Oblast divočiny. Chráněná oblast zřízená především pro ochranu divoké přírody neovlivněné člověkem.
II	Národní park. Chráněná oblast zřízená převážně pro ochranu ekosystémů a rekreaci.
III	Přírodní památka. Chráněná oblast zřízená hlavně pro ochranu specifických přírodních fenoménů.
IV	Managementová plocha pro stanoviště/druh. Chráněná oblast zřízená pro ochranu druhu nebo stanoviště s využitím aktivačních zásahů.
V	Chráněná krajinná oblast/mořská oblast. Chráněná oblast zřízená převážně pro ochranu krajiny/moře a rekreaci.
VI	Chráněná oblast řízeného využívání zdrojů. Chráněná oblast zřízená převážně za účelem udržitelného využívání přírodních ekosystémů

Dvanáct principů managementu chráněných území Kategorie V:

Management chráněné oblasti Kategorie V není výlučně zaměřen na ochranu přírody jako takovou, ale spíše na usměrňování lidské činnosti tak, aby byla zajištěna ochrana oblastí a přírodních zdrojů a aby se daná oblast mohla vyvíjet udržitelným způsobem.

Princip 1:

Aktivní ochrana krajiny, biodiverzity a kulturních hodnot je ústředním motivem péče o chráněná území Kategorie V. Kategorie V představuje takový přístup v ochraně přírody, který by měl zohledňovat společné cíle všech typů chráněných území (viz výše). Přístup k ochraně je tedy o řízení změny tak, aby přetrvávaly environmentální a kulturní hodnoty: změna by se měla uskutečňovat uvnitř limitů, aby nenarušovala tyto hodnoty.

Princip 2:

*Management by měl být zaměřen na interakci mezi lidmi a přírodou. Připomeňme si zde definici IUCN z roku 1994: „Zajištění integrity tradičních **interakcí** je pro ochranu, údržbu a evoluci dané oblasti tím podstatným“ (IUCN, 1994, p.22). Zatímco ve všech ostatních typech chráněných území je to příroda, která je hlavním objektem managementu, v oblastech*

Kategorie V je management primárně zaměřen na **vazby** mezi člověkem a přírodou.

Princip 3:

Lidé by měli být považováni za správce krajiny. Jako obyvatelé obydlených a využívaných krajin, které mají velkou hodnotu pro celou společnost, měli by být lidé žijící v chráněných oblastech podporováni v jejich roli správců krajiny. Oni jsou tvůrci mnoha věcí, které na krajině obdivujeme, a proto je jejich podpora důležitá pro přežití těchto hodnot. V ideálním případě by se měli zapojit do péče o životní prostředí se svými tradicemi z minulosti, ale s ohledem na budoucnost. V tomto smyslu by jejich role mohla být popsána možná lépe jako „manažerů“ chráněných oblastí. Jsou skutečnými manažery spíše než profesionálové s tímto popisem práce, zaměstnaní na oficiálních pozicích. Dobří manažerů v profesionálním smyslu slova budou chápat svoji roli především jako „facilitátoři“ a „vyjednavači“.

Princip 4:

Management musí být uskutečňován s místními lidmi a prostřednictvím místních lidí a především pro ně a s jejich účastí. Tento princip považuje za zásadní plné zapojení místních lidí a zdůrazňuje, že chráněné oblasti Kategorie V by nikdy neměly být plánovány **proti** dlouhodobým zájmům místních obyvatel. Místní komunity by měly hrát důležitou roli v naplňování cílů chráněné oblasti a měly by být jedním z hlavních příjemců z toho plynoucích výhod. Místní lidé nejsou ovšem jediným zdrojem znalostí a zkušeností. Existuje řada dalších zájmových skupin, pro které může být existence chráněné oblasti přínosná: např. turisté z přilehlých měst či větších vzdáleností, ti co využívají přírodní zdroje (např. ti co používají pitnou vodu z chráněné oblasti), nebo širší komunita se zájmem o biodiverzitu nebo ochranu krajiny.

Princip 5:

Management by měl být založen na kooperativních přístupech jako je společné řízení a vyvážené zapojení všech zájmových skupin. Jak vyplývá z principů 2-4, je potřeba mít vypracované postupy a připravené struktury, aby bylo možné plně zapojit lidi do přípravy rozhodnutí týkajících se managementu chráněné oblasti a aby místní obyvatelé vzali chráněnou oblast za vlastní. To vyžaduje fungování otevřených a transparentních postupů založených na demokratických základech. Přístupy společného řízení mohou být vhodné především v případě managementu území v kategorii V.

Princip 6:

Pro zajištění efektivního řízení (managementu) je nutné vstřícné politické a ekonomické prostředí. Předchozí principy nemohou být naplněny, pokud vztahy ve společnosti a širší struktura státní správy nedosahují určitých standardů. Management chráněných území bude jednodušeji uskutečňován tam, kde si stát uvědomuje potřebu perspektivy kvalitního života, uplatňuje demokratické principy a ochotně zapojuje veřejnost do plánování založeného na rovnoprávném postavení všech zájmových skupin a respektu k rozdílnosti kultur. Velmi pomáhá též přesvědčení o nutnosti udržitelného rozvoje na nejvyšších státních úrovních, odstranění chudoby, pojmenování hlavních příčin nerovnoprávnosti, podpoře rovnoprávnosti žen a mužů a podpoře občanské společnosti.

Princip 7:

Management chráněných území Kategorie V by se neměl omezit pouze na ochranu, ale též na zlepšování. Protože chráněná území v kategorii V jsou území obydlená, bylo životní prostředí ovlivněno mnohem více než je tomu u jiných kategorií. Z toho vyplývá, že aktivnější role managementu je nezbytná nejen v ochraně, ale i obnově přírodních a kulturních hodnot, které byly poničeny nebo ztraceny. Případně může management znamenat dokonce tvorbu nových environmentálních nebo sociálních hodnot, které jsou z ekologického a kulturního hlediska vhodné: příkladem může být nově vysázený les na znehodnocené půdě nebo vytvoření odbytu pro místní produkty.

Princip 8:

Pokud se vyskytne nesmiřitelný konflikt mezi cíli managementu, pak by prioritou měl být vždy takový cíl, který zachovává speciální kvalitu oblasti. Vzhledem k tomu, že chráněné oblasti mají své cíle jak v oblasti sociální, tak environmentální, existuje významná možnost konfliktu mezi těmito cíli. Management by měl co nejvíce urovnávat takové konflikty. Je potřeba mít jasná pravidla o prioritách, pokud k takovému případu dojde. Jinými slovy tento princip říká, že prioritou by mělo být zachování těch kvalit, které činí dané území unikátním (ekonomové toto někdy nazývají „kritický environmentální kapitál“). Protože tento princip bude pravděpodobně popírán, je potřeba zapracovat jej do legislativy.

Princip 9:

Ekonomické aktivity, které se nemusí odehrávat uvnitř chráněné oblasti, by měly být umístěny za jejími hranicemi. Jako v obydlené oblasti se budou v kategorii V realizovat různé ekonomické aktivity s různým využitím pozemků jako je zemědělská činnost, lesnictví, turistika a některé formy průmyslových aktivit, obchodní činnost, apod. Testem, zda je tato činnost přijatelná pro chráněnou oblast, mohou být kritéria: (i) zda je udržitelná, (ii) zda přispívá k cílům dané oblasti a (iii) zda existují vážné důvody proto, aby byla umístěna uvnitř chráněného území. Pokud navrhované aktivity neuspějí v tomto testu, pak by měly být zcela přepracovány tak, aby odpovídaly cílům chráněné oblasti Kategorie V, nebo by měly být umístěny zcela mimo chráněnou oblast.

Princip 10:

Management by měl být seriózní a na nejvyšší profesionální úrovni. Nehledě na silný důraz na sociální a environmentální otázky by mělo být provádění managementu založeno na přístupu stejném jako v podnikatelské sféře. V případě potřeby by mělo být neústupné. Nutný je též efektivní marketing přístupů ochrany přírody. Finanční udržitelnost by měla být spíše cílem (toto je obtížné dosáhnout v krátkodobém horizontu) než 100% spoléhání na veřejné finance. Měly by být přijaty takové postupy, které zajistí, že veřejné, soukromé, dobrovolné a další zdroje jsou využívány ekonomicky a efektivně. Všechna rozhodnutí týkající se zdrojů by měla být transparentní a zdůvodnitelná.

Princip 11:

Management by měl být flexibilní a přizpůsobivý. Stejně jako u ostatních kategorií chráněných oblastí musí být management v oblasti Kategorie V schopný přizpůsobit se na základě nových zkušeností a měnících se podmínek. Management chráněných oblastí by měl být flexibilní a

přizpůsobivý tak, aby byl schopen reagovat na velmi rozdílné sociální, kulturní a ekonomické situace, ve kterých hraje nějakou roli: vždy by měl být kulturně vhodný a ekonomicky relevantní.

Princip 12:

Úspěch managementu by měl být měřen v oblasti environmentální a sociální. I když je biodiverzita hlavním indikátorem úspěšného managementu, je pouze jedním z mnoha indikátorů: další zahrnují sociální a ekonomickou kvalitu života, další oblasti ovlivňující životní prostředí jako je energetická náročnost, využívání přírodních zdrojů nebo ochrana kulturního prostředí. Cílem by mělo být ukázat maximální sociální a ekonomický přínos pro místní komunity s minimálním vlivem na životní prostředí. Stanovení cílů, alokace zdrojů a monitoring efektivity by měli být zajištěny s ohledem na rozsah všech těchto zájmů.

Doporučený rozsah, forma a obsah pro plány managementu v chráněných oblastech Kategorie V

Úvod

Neexistuje žádný ideální způsob pro sepsání a prezentaci plánu managementu pro chráněnou oblast. Nicméně existuje několik obecných principů a společných témat. WCPA (Světová komise pro chráněné oblasti IUCN) v současné době zpracovává návod pro plánování managementu v chráněných oblastech, který by měl být vydán v roce 2003. Zde uvedené doporučení se týká speciálně chráněných oblastí Kategorie V. Doporučení se opírá o zkušenosti členů pracovní skupiny pro Kategorii V (Category V Task Force). Doporučení nejsou ani závazná ani definitivní. Místní podmínky budou formovat často velmi odlišný přístup, ale toto je vůbec poprvé, kdy se mezinárodní zkušenosti v této oblasti shrnuly do jednoho návodu. Pracovní skupina velmi uvítá zpětnou vazbu k prospěšnosti těchto doporučení od všech, kteří pracují v oboru.

Rozsah

Plán managementu je klíčový dokument pro chráněnou oblast. Zahrnuje soubor obecných cílů pro chráněnou oblast, strategické dílčí cíle a zásady pro její řízení. Plán poskytuje návod pro správu chráněné oblasti, jak naplňovat svou funkci, a pro všechny ostatní organizace, skupiny a jednotlivce, kteří budou partneři při péči o dané území. Má svou externí a interní funkci. Je to plán pro chráněnou oblast, ne pouze pro její správu.

Doporučení pro rozsah plánů managementu (adaptována podle Countryside Commission 1997)

Plán managementu by měl:

- vytvořit vizi pro danou oblast, zabývat se dlouhodobým pohledem,
- vytvořit strategie a zásady pro udržitelný management chráněné oblasti,
- přijmout udržitelnost jako základní princip,
- brát na vědomí další relevantní strategie a politiky z regionální, národní a mezinárodní úrovně,
- vytvořit nedílný celek s obecným institucionálním a organizačním rámcem dané země a regionu,
- podporovat inovativnost a roli vůdčích osobností v ochraně přírody a krajiny,

- vytvořit životaschopný program sociálního a ekonomického rozvoje pro místní komunity a vytvořit širší možnosti pro zajištění jejich výhod,
- vytvořit takový rámec pro participaci a investice, aby bylo možné ovlivňovat a koordinovat všechny soukromé, veřejné a další aktivity, které mohou mít vliv na chráněnou oblast, a ne pouze pro ty aktivity, které dělá správa oblasti sama,
- vytvořit realistický plán práce správy chráněné oblasti a stanovit společný cíl pro efektivní management plánů práce jejich partnerů,
- připravovat a uskutečňovat strategické záměry v partnerství s ostatními,
- soustředit se na strategické otázky a být stručný,
- identifikovat priority pro dílčí akce,
- směřovat k urovnávání konfliktů plynoucích z požadavků na využití krajiny a přírodních zdrojů,
- být dostatečně flexibilní, aby bylo možné reagovat na měnící se okolnosti,
- být orientovaný na výstupy, měl by identifikovat měřitelné cíle a definovat praktické a dosažitelné cíle jako základ pro monitoring, revizi a pravidelnou aktualizaci.

Úkol zpracovat plán managementu bude jistě výzvou. Jak je nastíněno v těchto doporučeních, nezbytností pro pocit společného vlastnictví plánu je nutnost vyvinout podstatné úsilí, aby se do tvorby zapojily místní komunity, další státní instituce, nevládní neziskové organizace atd. Jedině tak je možné získat podporu pro jeho cíle a realizaci.

Forma a obsah

Na základě zkušeností se zdá být nejlepším řešením plán managementu, který má dvě části: Část 1: shrnutí plánu stanovující vizi a dlouhodobou strategii, Část 2: soubor akčních plánů zaměřených na jedinečné cennosti území a otázky příležitostí a obav.

Forma a obsah - Část 1

Část 1 by neměla být delší než 15-20 stran, měla by se zabývat dlouhodobým pohledem na to, jak má být chráněná oblast řízena v následujících 20-25 letech. Tato část dokumentu by měla hovořit o tom, jak bude zabezpečena ochrana či zlepšování unikátních fenoménů, kvůli kterým byla chráněná oblast vyhlášena. Jde o formulovanou vizi, která by měla být doplněna o obecné principy provádění managementu, které by správa chráněné oblasti chtěla na daném území aplikovat. Tato část plánu má za cíl jasně objasnit účel a směr - vizi (nebo „mentální mapu“) pro budoucnost chráněné oblasti. Výzvou bude uskutečňování vize v praxi.

Profil oblasti

Profil by měl být založen na jasném a stručném vysvětlení hlavních charakteristik chráněného území. Měl by se zmiňovat především o těch kvalitách, které dělají oblast unikátní, a nastiňovat ty problémy, se kterými se bude potýkat v příštích 20-25 letech. Měl by představit oblast v mezinárodním, národním a regionálním kontextu. Měl by obsahovat informace o přírodních hodnotách - biodiverzitě a krajině a hodnotách kulturního dědictví - včetně sociálních a ekonomických aspektů.

Tento profil popisuje hlavní přírodní a kulturní zdroje a klíčový „environmentální kapitál“ či

hodnoty“ dané oblasti. Tato část vychází ze zprávy „Stav chráněné oblasti“, která:

- shrnuje znalosti o environmentálních hodnotách chráněné oblasti,
- vytváří systém, který poskytuje informace pro přípravu plánu managementu a jeho následné revize,
- poskytuje obsáhlý základ pro monitoring změn a efektivní management,
- vytváří systém monitoringu pro identifikování klíčových změn v životním prostředí,
- je východiskem pro klíčová rozhodnutí pro management chráněné oblasti.

Vize

Plán managementu by měl předložit jasnou vizi pro chráněnou oblast. Vize bude formulována za účasti dalších agentur, klíčových zájmových skupin a obzvláště místních komunit. Vize bude vytvořena z hlediska dlouhodobé perspektivy a bude identifikovat hlavní účel managementu oblasti pro příštích 20-25 let.

Formulace vize by měla odpovídat na následující otázky:

- Jaké jsou speciální kvality přírodního a kulturního dědictví?
- Jak bude oblast vypadat za 25 let?
- Jaká bude povaha hlavních změn?
- Jaké budou pozitivní a negativní dopady těchto změn?
- Co bude největším přínosem těchto změn?
- Co bude nejproblematictější na těchto změnách?

Formulace vize by neměla být příliš dlouhá a měla by:

- vytvořit jasnou představu v myslích čtenářů,
- pojmenovávat sociální, ekonomické a environmentální otázky a problémy z pohledu udržitelného rozvoje,
- zmapovat obecný trend změn,
- vyvolávat představivost a podněcovat k podpoře chráněné oblasti.

I když by se plán managementu měl zaměřit na dlouhodobou perspektivu 20-25 let, měl by obsahovat i krátkodobé a střednědobé cíle, obvykle s horizontem 5 let. Samotný plán by měl být revidován každých pět let. Pro realizaci vize je nutné, aby formulace vize byla jednoznačně a nedvojsmyslně propojena se strategií, jak této vize dosáhnout.

Strategie

Tato část je páteří celého plánu a měla by identifikovat soubor záměrů a principů tak, aby mohla být návodem pro management chráněných oblastí v Kategorii V, který je zaměřen na větší udržitelnost v budoucnosti.

Strategie:

- identifikuje hlavní změny, které se pravděpodobně odehrají v oblasti během příštích 25 let,
- uvádí, jak správa chráněné oblasti a její partneři budou reagovat na tyto změny a jak je chtějí ovlivňovat,
- identifikuje klíčové principy managementu,
- uvádí prioritní kroky,

- identifikuje hlavní problémové okruhy,
- identifikuje nejohroženější oblasti uvnitř chráněné oblasti Kategorie V.

Strategie je prohlášením základních principů a klíčových záměrů (politik). Vysvětluje hlavní zásady, které vytváří rámec a návod pro hlavní rozhodnutí. Udržitelnost je hlavním předpokladem pro naplňování strategie.

Forma a obsah - Část 2

Část 2 je tvořena akčními plány, které jsou návodem pro realizaci konkrétních akcí v terénu. Základem pro tuto část by měla být Část 1, průzkum zájmů všech subjektů majících k území nějaký vztah a rozpoznání příležitostí pro tyto zájmové skupiny. Akční plány jsou pracovními strategiemi a zásadami pro řešení různých problémových okruhů ovlivňujících chráněnou oblast, které by měly určit priority akcí.

Tato část plánu managementu přechází z širokého strategického nástínu k specifickým cílům. Z toho vyplývá, že identifikuje a hodnotí klíčové problémové okruhy týkající se managementu. Musí předvídat změny a problémy a musí umět hledat jejich nejlepší řešení.

Akční plán zahrnuje následující oblasti:

- ochrana biodiverzity,
- ochrana krajiny,
- ochrana kulturního dědictví,
- projekty na zvýšení povědomí místních obyvatel,
- iniciativy pro rozvoj komunit,
- management turismu,
- projekty informování, interpretace a vzdělávání,
- management lesů a rybářství,
- školení zaměstnanců,
- rozpočet,
- monitoring a hodnocení.

Akční plány se budou podle podmínek tvořit nezávisle na období, pro které se plán zpracovává. To je zárukou, že plán managementu není zpracován „jednou provždy“, ale že je neustále aktualizován na základě neustále probíhajícího procesu, do kterého se mohou zapojovat všichni partneři.

Strategické cíle a dílčí cíle

Akční plány by měly obsahovat jasně formulované záměry (strategické cíle) s měřitelnými dílčími cíli. Dílčí cíle jsou stanoveny na základě faktických informací a především na základě současných trendů, které ovlivňují každou ze strategických oblastí, dále v závislosti na vyvíjených tlacích na změny současného stavu a zkušenosti, které byly získány z předchozího monitoringu a hodnocení. Akční plány budou mít několik rolí: upřesnit obecné cíle specifikováním dílčích cílů a záměrů; pomoci definovat priority; identifikovat zdroje nutné pro realizaci navržených opatření; poskytovat základní informace nutné pro pozdější proces hodnocení a monitoringu.

Vytyčení strategických cílů bude nesnadným úkolem a výzvou. Je dobré začít s výběrem hlavních témat či problémových okruhů a až posléze se zabývat tím, jak na ně reagovat. Klíčem k úspěšnému stanovení dílčích cílů je identifikovat hlavní prvky a zvláštní charakteristiky území a definovat vztahy mezi nimi.

Slova, která používáte pro popis strategických cílů, by měla být jednoduchá, jasná a výstižná. Nejednoznačná slova nebo nadměrné používání zbytečných slov může vést k pozdějším problémům při monitoringu a měření výstupů. Přesné vyjadřování poskytuje též lepší základ pro definování odpovídajících indikátorů.

Formulace dílčích cílů a cílových řešení vzniká v koordinaci s partnerskými organizacemi a zájmovými skupinami, aby je každý z partnerů převzal za své a byl vytvořen konsensus.

Vzhledem k měnícím se podmínkám by měla vždy existovat možnost pozměnit i dílčí cíle. Například v případě získání nových dat bude možná vhodné zpřesnit formulaci dílčího cíle. Též významné mezinárodní události nebo národní politické či institucionální změny mohou vyvolat nutnost nové formulace cílů, které by odrážely změněné podmínky.

Příprava plánu managementu

Plán by měl motivovat partnery a být názorným příkladem pro financování z různých zdrojů. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby ho četl široký okruh čtenářů, který nezahrnuje pouze partnerské organizace, ale i další instituce, které mají nějaký zájem v daném území. Není to pouze interní organizační plán pro správu. Je to plán pro celé spravované území s cílem koordinovat snahy všech zájmových skupin, které mohou ovlivnit management tohoto území.

Z těchto důvodů by plán managementu měl být shrnující dokument zaměřený na vysokou míru spolupráce v oblasti řízení mezi správou chráněného území, jejími hlavními partnery a klíčovými zájmovými skupinami. Jasně by měl specifikovat a zaručovat vzájemné odpovědnosti, práva a funkci každé ze zúčastněných institucí.

Proces přípravy plánu managementu je stejně důležitý jako jeho samotný obsah. Je samozřejmé, že právě přípravný proces poskytuje příležitost pro vytváření a udržování vztahů s klíčovými partnery, zájmovými skupinami, jednotlivci a dalšími institucemi, jejichž podpora bude nezbytná pro naplňování zásad a cílů plánu managementu. Proces je i příležitostí pro řešení konfliktů mezi zájmovými skupinami. Proto proces přípravy plánu managementu do značné míry určuje jeho konečnou úspěšnost.

Cyklus tvorby plánu managementu

Plán managementu není jediným dokumentem. Existují další strategie a plány na „vyšší“ úrovni, které bude třeba brát v úvahu v přípravném procesu, a na druhou stranu budou vznikat další jako reakce na plán managementu.

Za normálních okolností by příprava plánu managementu měla následovat po vyhlášení chráněného území Kategorie V. Nicméně je možné tuto posloupnost i obrátit. Například v případě francouzských Regionálních přírodních parků se plán managementu připraví před

samotným vyhlášením. To umožňuje, aby se místní komunita seznámila s významem chráněného území ještě před jeho vyhlášením a aby se lépe definovaly hranice území. Nehledě na posloupnost, která se zvolí, je nezbytné, aby se dodržel interaktivní cyklus (viz schéma).

Sběr informací a příprava

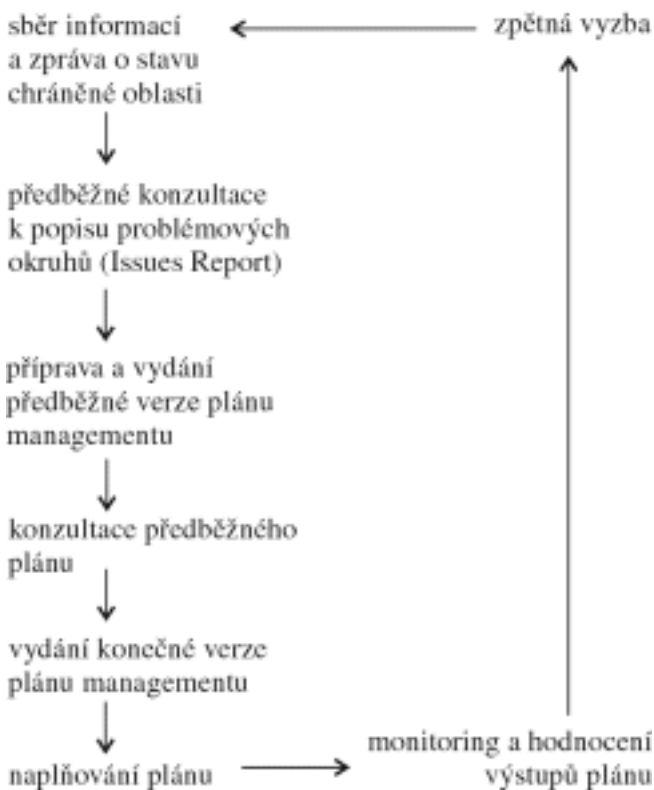
Základem všech dobrých plánů managementu jsou dobré informace. Proto prvním úkolem zpracovatelů plánu je shromáždění a vyhodnocení dat o oblasti, které jsou relevantní k cíli plánu - přírodní a kulturní zdroje oblasti, lidé se zájmy v dané oblasti (zájmové skupiny), trendy, tlaky a příležitosti. Vzhledem k tomu, že místní obyvatelé jsou dobrým zdrojem takových informací, mělo by se pamatovat na zapojení veřejnosti již v této fázi. Z tohoto souhrnu je vhodné vydat tzv. zprávu o stavu chráněného území.

Zpráva o stavu chráněného území je vhodným nástrojem pro řízení oblastí v Kategorii V. Informuje o stavu životního prostředí, přírodních a kulturních hodnotách území a vyjmenovává faktory, které je ovlivňují.

Zpráva zahrnuje informaci o relevantních socio-ekonomických faktorech ovlivňujících život místních obyvatel. Pokud je taková zpráva připravována, mělo by se tak dít v rámci procesu příprav plánu managementu. Zpráva by měla být vydána před plánem managementu a měla by pomoci při formulaci tzv. popisu problémových okruhů. Příprava zprávy o stavu chráněného území může odhalit i mezery v informacích. V takovém případě je potřeba podniknout kroky k vyplnění existujících mezer.

Tato základní data jsou důležitým vstupem pro proces přípravy plánu managementu. Díky pravidelnému doplňování dat a sledování trendů je zpráva o stavu chráněného území objektivním nástrojem pro definování cílů, monito-

schéma: interaktivní cyklus plánu managementu

rování změn a hodnocení efektivitu přijatých politik a postupů definovaných v plánu managementu. Některé správy chráněných oblastí aktualizují takovou zprávu každoročně a používají ji k monitorování činností (nebo nečinností), problémů a trendů.

Předběžné konzultace

Takové shrnutí informací naznačené v předchozím odstavci je potřebné pro zahájení druhého kroku, který přímo zapojuje dotčenou komunitu (obce). V této fázi by správa chráněné oblasti měla:

- I) informovat zájmové skupiny o svém záměru zpracovat plán managementu,
- II) vysvětlit proč je plán nezbytný,
- III) představit aspekty přípravy plánu, jako jsou problémové okruhy, které budou v plánu řešeny,
- IV) vysvětlit, jak se mohou do procesu zapojit zájmové skupiny,
- V) vybidnout ke komentování záměru vytvořit plán a k zaslání námětů k jeho obsahu.

Základem pro takové předběžné konzultace je jednoduchý dokument, kterému se obvykle, možná složitě, říká popis problémových okruhů (Issues Report). Může být nezbytné připravit různé formy tohoto dokumentu v závislosti na cílové skupině. Vždy by měl být stručný, krátký a čtivý a měl by být doručen zájmovým skupinám sociálně odpovídajícím způsobem. Jinými slovy, místní obyvatelé nejsou zvyklí, aby s nimi bylo konzultováno, někdo zas nebude číst i sebelépe napsaný text. Způsob, jak se obrátit na místní komunitu, je na správě chráněné oblasti. Je i na úvaze správy, aby posoudila jak reprezentativní skutečně jsou všechny zájmové skupiny. Správa by měla svolat setkání jak skupinová, tak s jednotlivci, aby zajistila, že problematika a důvody zpracování plánu managementu jsou všem jasné. Je důležité, aby tato strategie byla volena správně včetně rozvážení jejího rozpočtu, jinak existuje velké riziko, že celé cvičení se zapojením veřejnosti bude jen ztrátou času a peněz, aniž by bylo dosaženo hlavního záměru zapojení veřejnosti.

Pro tuto část budeme potřebovat zhruba tři měsíce. I když je možné, že bude v komplikovanějších případech potřeba více času, nesmíme dovolit, aby se tyto předběžné konzultace táhly donekonečna. Jinak to může vyvolávat u zainteresovaných stran až cynismus.

Příprava a vydání předběžné verze plánu managementu

Zpětná vazba z této přípravné fáze umožní správě chráněné oblasti vypracovat předběžnou verzi plánu. Čas pro dokončení této první verze se pohybuje kolem devíti měsíců a zahrnuje i další shromažďování dat a konzultací pro vyjasnění některých sporných nebo nejasných oblastí a otázek. Na konci této fáze bude k dispozici publikace určená k široké distribuci a na ní navazující další konzultace a diskuse. Již nyní by měl plán čtít doporučený obsah (viz výše), ale měl by v určitých bodech mít několik variant, které budou konzultovány s veřejností.

Konzultace k předběžnému plánu managementu

Cílem této fáze je zajistit, aby byl vyslyšen každý hlas všech zájmových skupin a aby k němu bylo přihlíženo při zpracování konečné verze plánu. Jakkoli je to především správa, která je odpovědná za zachování hodnot území, široká diskuse a konzultace s veřejností je nezbytná. Obzvláště je důležité, aby o Části 1 plánu managementu, a jmenovitě o vizi, bylo

během této fáze široce diskutováno. Cílem je, aby konečný dokument odrážel hodnoty a témata shromážděná během této participativní části. Záměrem tohoto procesu je, aby se s plánem ztotožnily a přijaly ho za svůj pokud možno všechny zúčastněné strany.

Je nezbytné, **aby konzultační proces nastolil důvěru mezi všemi zájmovými skupinami.** To vyžaduje, aby správa:

- identifikovala všechny zájmové skupiny,
- oslovila všechny na základě rovnoprávného přístupu a transparentnosti,
- vytvořila materiály, které jsou informativní, jasné a přívětivé,
- používala různé kulturně přijatelné metody pro získání názorů,
- zdůrazňovala předběžnost všech návrhů,
- byla připravena znovu zrevidovat své návrhy,
- dokumentovala všechny připomínky a komentáře a evidovala všechny kontakty,
- zajistila, aby všechny požadavky na setkání, materiály apod. byly vyřízeny neodkladně,
- zajistila, aby byl zvážěn každý názor, bez ohledu na to, zda je nakonec přijat nebo ne,
- vyčlenila dostatek času, aby se lidé necítili tlačeni procesem, ale zase ne příliš mnoho, aby neztratili zájem,
- v případě, že dochází ke změnám v plánu managementu, byla připravena zahájit další konzultace s těmi, kteří mohou být navrhovanými změnami ovlivněni,
- poskytovala zpětnou vazbu o výsledcích konzultací všem, kteří podali své připomínky,
- ze všeho nejvíc přistupovala ke všem zájmovým skupinám a jednotlivcům jako k zásadním partnerům v ochraně chráněného území, ne jako k těm, co jsou překážkou.

Publikování plánu managementu

Konečná verze plánu managementu může být připravena (s ohledem na výstupy konzultačního procesu) asi za šest měsíců. Dalších šest měsíců by mělo být počítáno na poslední části interaktivního cyklu. To znamená, že od počátku do konce trvá celý cyklus kolem dvou let.

Monitoring a hodnocení

Monitoring a hodnocení, včetně začlenění jeho výsledků prostřednictvím „adaptivního managementu“, jsou nezbytnou součástí zpracování plánu managementu v chráněných oblastech. Z tohoto důvodu je nutné, aby metody monitoringu a hodnocení efektivity plánu byly zařazeny v plánu samotném. Pro každou oblast by měl být určený jasný cíl a způsoby, jakými se bude hodnotit pokrok při jeho dosahování.

Při stanovování indikátorů úspěšnosti zvolených postupů musí být brána v úvahu celá řada otázek. Data o stavu životního prostředí je potřeba shromažďovat pravidelně (aktualizováním „Zprávy o stavu chráněné oblasti“): je to kontrola reálného stavu. Je též důležité identifikovat současné trendy ovlivňující životní prostředí a místní komunity a všechny změny, které mohou ovlivnit řízení (management).

Na základě těchto poznatků bude možné vytvořit indikátory pro měření úspěšnosti použitých postupů a strategií v plánu managementu a o jeho dopadech a hodnotit činnost správy jako takové.

Co odlišuje plán managementu v Kategorii V od plánů v ostatních chráněných územích není ani tak proces projednávání plánu, jako jeho rozsah. Záměry a politiky v těchto oblastech se budou zaměřovat na sociální a ekonomické otázky, a to především takové, které budou ovlivňovat vztah a postoj místních obyvatel k cílům ochrany krajiny a životního prostředí (podrobnější informace viz Hockings et al. 2000).

Adaptivní management

Hlavním účelem monitoringu a vyhodnocování je zohlednění získaných zkušeností pro úpravu plánu managementu chráněných území Kategorie V. To vyžaduje, aby management (vedení správy) byl schopný adaptovat se (přizpůsobit se) novým poznatkům a podmínkám a aby se pracovníci správy poučili z vlastních aktivit („learning by doing“). Adaptivní management může být chápán buď jako styl řízení – reagující na podněty, přizpůsobující se podmínkám, flexibilní, nebo jako technika, která vyžaduje periodickou revizi přístupů a strategií na základě získaných zkušeností. Adaptivní management má své místo ve všech kategoriích chráněných území, ale především v Kategorii V, protože napomáhá získání a udržení důvěry zájmových skupin a místních obyvatel.

Výsledky monitoringu a vyhodnocování by proto měly být použity pro úpravu stávajících postupů managementu chráněného území. To nemusí znamenat více než třeba změnu přístupu k řešení problémů jen v jedné problémové oblasti. Přesto po zhruba pěti, ale ne více než deseti letech, by se mělo přistoupit k zásadnější revizi plánu managementu, která obsahuje zpravidla i zahájení nového interaktivního cyklu a nové konzultace se zájmovými skupinami.

Literatura:

- Countryside Commission and Countryside Council for Wales. 1997. National Park Management Plans Guidance. Countryside Commission, Cheltenham, UK.
- Hockings, M., Stolton, S. a Dundley N. 2000. Evaluating Effectiveness: A Framework for Assessing the Management of Protected Areas. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
- IUCN. 1994. Guidelines for Protected Area Management Categories. IUCN. Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

ORGANIZACE

ACTAEA, společnost pro přírodu a krajinu

Actaea je nevládní, nezisková organizace, která sdružuje lidi různých oborů se zájmem o přírodu a krajinu, její současnost i historii. Aktivity jsou cíleny na přírodu, její ochranu a popularizaci ochrany přírody. Působnost je zatím soustředěna především na Moravě. Actaea se zabývá např. zpracováním plánů péče pro chráněná území, vyhotovením botanických a zoologických inventarizačních průzkumů, vypracováním odborných ekologických posudků a studií, řešením přírodovědných výzkumných projektů, přípravou a realizací naučných stezek, propagací a popularizací výsledků přírodovědných výzkumů, vydáváním informačních materiálů a organizací školení a seminářů.

Podrobnější informace o projektech jsou k dispozici na adrese www.ValasskaKrajina.cz.

CENTRUM PRO KOMUNITNÍ PRÁCI ZÁPADNÍ ČECHY

CpKP je nevládní nezisková organizace, která svými programy zapojuje občany do rozvoje obcí, měst, mikroregionů a krajů. Přispívá tak k rozvoji občanské společnosti. CpKP poskytuje informační a poradenské služby všem zájemcům z veřejné správy, občanských organizací a soukromého sektoru zejména v následujících oblastech:

- Účast občanů a občanských organizací v rozvoji měst a obcí - Navrhování a realizace programů pro účast veřejnosti v investičním plánování a rozhodování (např. regenerace panelových sídlišť, dopravní stavby, navrhování veřejných prostranství), zpracování rozvojových koncepcí (koncepte nakládání s odpady, generel zeleně atd.), posuzování vlivů koncepcí a staveb na životní prostředí, organizování anket, sociologických průzkumů, veřejných diskuzí a interaktivních výstav, vedení pracovních setkání s občany aj.
- Účast občanů a občanských organizací v regionálním rozvoji - CpKP poskytuje služby v oblasti zpracování a aktualizace rozvojových strategií krajů a mikroregionů za účasti občanů. Zajišťuje vzdělávání v oblasti přípravy Česka na čerpání prostředků z předstrukturálních a strukturálních fondů EU a regionální politiky EU, realizuje programy místního udržitelného rozvoje apod..
- Ekoprogram je program zaměřený na oblast životního prostředí. CpKP zpracovává především strategické posuzování vlivů plánů, programů a nejrůznějších koncepcí na životní prostředí. Současně

s tím je spojené i hodnocení vlivů projektů (staveb, technologií,...) na životní prostředí tzv. EIA a hodnocení zdravotních rizik. Do této oblasti patří i tzv. IPPC - Integrovaná prevence a omezování znečištění. Tyto všechny projekty se zpracovávají podle daných zákonů a evropských směrnic.

- Podpora spolupráce občanských organizací na místní a regionální úrovni - Cpkp podporuje občanské organizace v obcích, městech i krajích.

Podrobnější informace jsou k dispozici na internetu www.cpkp.cz.

SPOLEČNOST PRO JIZERSKÉ HORY, o.p.s.

U Jezu 10, 460 01 Liberec, jizerky@iol.cz

Nestátní nezisková organizace, poskytující obecně prospěšné služby v oblasti realizace projektů k obnově přírodních a krajinných hodnot, organizace seminářů, odborných a vzdělávacích akcí, propagování trvale udržitelného života, zprostředkování v oblasti výzkumu a podpora rozvoje neziskového sektoru.

Blažena Hušková, Oldřichov v Hájích 100, 463 31 Chrastava, blahuska@quick.cz: konzultantka a lektorka v oblasti práce s veřejností, strategického plánování, řízení nestátních neziskových organizací, udržitelného rozvoje komunit.

VZDĚLÁVACÍ A INFORMAČNÍ STŘEDISKO BÍLÉ KARPATY, o.p.s.

Bartolomějské nám. 47, 698 01 Veselí nad Moravou, tel.: 518 322 545, fax: 518 324 792, e-mail: visbk@bilekarpaty.cz, www.bilekarpaty.cz/vis

VIS Bílé Karpaty je obecně prospěšnou společností se sídlem ve Veselí nad Moravou, která nabízí školám všech stupňů ekologické výukové programy a různým cílovým skupinám vzdělávací semináře o životním prostředí a ochraně přírody. Nabízí i odborně vedené terénní exkurze do přírody pro širokou veřejnost, především do CHKO Bílé Karpaty.

V CHKO Bílé Karpaty vykonává práci s veřejností, k čemuž patří zejména vydávání časopisu Bílé-Biele Karpaty, budování naučných stezek a vydávání informačních materiálů. Jako turistické informační středisko zprostředkovává informace o kultuře, historii a přírodě v regionu.

K činnosti střediska také patří měsíční cestopisné večery, půjčování publikací, video a audiokazet s ekologickými tématy, ekoporadna, odborné praxe pro studenty a řada komunitních projektů ve spolupráci s obcemi, školami a dalšími nevládními organizacemi.

Vaše poznámky: